

## Mendibururen adizkiak eta idaztankera (1)

### I

SUMARIO.—1. Euskaltzainen eritzi bat eta Mendibururen *Otoitzgaiak*. 2. 1760 ta 1904 gafen urtêtan argitaratuak. 3. Ekoizpen (edizione) befiaren bi geigafi. Mendiburu bai ta Mendiburu ez. 4. Aditz berenkoién adizkiak. *Eduki. Egin. Egon. Ekañi. Erabiñi. Eraman. Erausi. Erion. Eritzi. Eñan. Etoñi. Etzin. Yakin. Yañaki. Yarduki. Ibili. Ikuñi. In. Yoan. I-on* (edo esan). *Iraun. Irudi. Itxeki.*

§ 1. Giputz-aditza alik osoroen biltzeko, egubeñi-aureko batzar baten, eritzia eskatu nizuten batzarkide maiteoi: ea, onetarako, Irun-Oyartzun-Ondaribi alde ofetako adizkiak alkartzea bear beareko lana edo beintzat egokia zeneritzazúten ala ez. Baietz erantzun zenidaten, Bonapartek Goinapartzat zedukan izkelki ori beste Giputz askoren adizkiai gaineratzea egoki izango zela. Orduan, Napañoaldeko uri orietara yoa-tea udabeñirako naiz udarako utzirik, Mendibururen adizkiak biltzeko asmoa artu nuen. Adiskide on batek, gure lankide Eguzkitzak, Mendibururen *Otoitzgaiak* deritzan lan irukoitza—lenen argitaratua— eskuratu zidan. Oñalde z oñalde, leñoz leño ta itzez itz iru liburuak zeatz ta ardura aundiz irakuñita, bi edo iru batzarretarako gaia dakarkizutet. Nere lantxo onek iru atal izango ditu. Aditz berenkoién adizkiak (flexiones de

(1) Lan au aspaldion amaitua nedukala, Euskaltzaindiak *yakin, yo, yausi...* ta auen antzeko beste edozein itz *j* aintzat artuz idaztea erabaki zuen: *jakin, jo, jausi*. Lendik eginak ziran lanak lengo idazkeraz erakustea ontzat artu zuen ordea.

verbos independientes) erakutsiko ditut lenengoan, bigarren atalean aditz laguntzalênak, irugarrenean Mendibururen ezguzatxo batzuk.

§ 2. Lan au azia nedukala (1), eskuetan nerabilen liburua (1760-garren urtekoa) Tolosako Lopezenean oraintsu argitaratuarekin aldekatu (konparatu) nai izan nuen, berdin-berdinak baziran, ekoizpen (edizione) beñi au, esku geiagotan baita, aintzat artzeko. Zabaldua bat-batera zaraaren aurren-aurrenean itz auek irakurri nituen: *Jesusen.compañiaco A. Sebastian Mendiburuc eguiñac*. Ekoizpen berian *Jesusen konpañiko A. Sebastian Mendiburuc eguiñak*. Eta bata ta bestea zabalduz zarak *laster* zion tokian beñiak *laister* zedukala ikusirik, au itxi ta utzi nuen, zara bakariñ irakurri ta aipatzeko asmoz. Gero bata ba bestea bein ta beñiz irakurita, gure egunotako elazketa (impresión) au ederki egin dela ikusi dut.

§ 3. Azkenaldean bi geigaritxo dakartzki oso arinki eratuak. Beron egilea ila dela uste dut. Onela dio lenengo geigariak: *Verbos que usa mucho en la obra el P. Mendiburu, y cuya conjugación conviene tener a la vista para la inteligencia de lo que en ella se va leyendo*. Zortzi aditz aipatzen dira geigari onetan: *egoki* (2), *egin*, *ekusi*, *entzun*, *izan* ser, *izan* tener (onela dio berak), *jardun* continuar ta *jaraitu*.

*Egin*-i dagozkion irurogei adizki bildu ditut nik. Geigari onetan beñiz eun ta ogeita amalau adizki ageri dira; eta jaraitu gaitezen, gizonak!! 134 auen artean *lau* soil-soilik, *lau* dira Mendibururenak: *egidazu*, *egiguzu*, *egiozu* ta *egizkitzu*. Beste eun ta ogei ta

---

(1) Nik ere Mendibururen antzera *d* ta guzti erabiliko ditut *eduki*-ren adizkiak.

(2) Aditz au *egon* da.

amarak buruz sortuak dira; Otoizgaietan irakuririk batxo ere ez.

*Ekusi* edo *ikusi*-ren adizkitzat Geigarían *dakust*, *dakus*, *dakusgu*, *dakusu* ta beste 83 irakur ditezke. Mendiburuk bere lan irukoitz onetan bederatzi adizki baizik eztitu. Geigaríko 87 orietatik bi dira, bitxo, Mendibururenak: *dakuste* ta *zekusan*. Len aipatu ditudan lau oriek onela dakarzuki liburu eder au egin zuenak: *dakusat*, *dakusa*, *dakusagu* ta *dakusazu*.

*Entzun*-en adizkitzat, Mendibururen otoizgaietati-koak dirala esanez, amairu dakarzuki geigarígileak eta gainera bi aldiz dio *etcœtera etcœtera*: *Dantzut*, *dantzuk*... eta abar. Gizonak jigarí ezetz zenbat diran Mendibururenak! ¿Zortzi bat ezote? Bakar bat ere ez. Lardizabalen *Testamentu* deritzan liburu artan *dantzugula* (220-23) ta *dantzutela* (219-33) irakurí ditut. Cardaberaz-ek ere bein edo bestetxotan bat edo bat badakar. Mendiburuk, liburu onetan beintzat — esan dudana—bat ere eztingu eman. ¿Zertarako jaraitu buruz egindako, bere moduko geigarí au aztertzen?

§ 4. Ogeita lau aditz berenkoiren adizkiak darakuskigu Oyartzungo euskalariak: *eduki*, *egin*, *egon*, *ekafi*, *erabili*, *eraman*, *erausi*, *erion*, *eritzi* parecer ta *eretzi* llamarse, *efan*, *etofi*, *etzin*, *yakin*, *yafaiki*, *yarduki*, *ibili*, *ikusi*, *in*, *yoan*, *i-on* edo *esan*, *iraun*, *irudi* ta *itxeki*.

## EDUKI

Laurogei ta amar urte geroago Asteasuko Aguirrek egingo zuena, *d* ta guzti darabilzki Mendiburuk aditz onen adizkiak: *naduka* II 88-45, *nadukazu* I. 46-1, *nadukatenak* I. 45-32, *dadukadala* I. 257-20, *daduka* I. 19-9... eta abar. Berogei ta bi dira adizki auek, batzuk askotan dakarzuki. Bakar bat dakar *d*

gabe: *amorez urtuak dauzkatzuna* I. 173-26. ¿Ezoteda berau Elaztegiako (Imprentako) utsen bat?—Adizki batzuetan ezmezean bezala dakusku bere idaztortza. *Objeto plural*-dun adizkiak dira ezmezeko auek. Askotasun (pluralidad) au adierazteko z bat sartzen du geienetan muñaren (nucleoaren) erdian: *gaduzka* I. 53-4, *zaduzkala* I. 53-11, *daduzkat* I. 28-36, *neduzkan* I. 36-24, *zeduzkaten* II. 305-20. Beste batzuetan *ka*-ren aurretik z auxe eta atzetik beste *plural*-ezaugarri bat yartzen ditu: *daduzkatzitzu* III. 45-23, *daduzkatziela* II. 336-23 *zeduzkatziela* II. 139-9.

## EGIN

Indicativoko adizkirik ez oraingorik ez ordukorik bakar bat ere ezta irakufi. Len aipaturiko geigafiak dakarzkien *dagit*, *dagik*, *dagin*, *dagizu* eta beste guziak ametsetakoak dira. Mendibururenak *imperativo*, *subjuntivo*, *potencial* ta *hipotético* deritzaie-nak dira guziak; imperativokoak guti, zazpi-zortzi bat: *baña dagidan zure gogara* (1) pero hágalo yo según vuestro beneplácito I. 28-30, *emendik aitzina badere dagigun* hágamoslo siquiera de aquí en adelante I. 155-30; *lagun egiek* ayúdales; II. 45-17; *egidazu niri ere házmelo también a mí* I. 39-11; *egiozu orde al egiña* hacedle en cambio lo posible I. 208-9, *argi egiguzu* alumbradnos I. 273-37, *ken egizkitzu... naikunde loi makur beroak* quitad... los deseos impuros, viciosos, ardientes. II 221-14, *egizkitzu... al dituzun guziak* haced todo lo que podáis III. 397-25, *egizue... Eliza* edificad el templo I. 158-32. Subjuntivo-koak geixego erabili zituen: *dagiela* hágalo él I. 238-36, *erazago dagizun* para que más fácilmente lo ha-

(1) *Gogora*-ren orde beti dio Mendiburuk *gogara*.

gáis I. 3-25, *au negien* para que yo hiciera esto I. 105-19... ta beste amar bat. Ugarienak al izatekoak (*potenciales*) dira: *zer dagiket* III 243-26, *ezin dagike* I. 81-3 eta III 184-21, *badagikegu* I. 70-29, *badagikezu* I. 1-12 ta III 341-30, *ilerazi zagizket* pueden hacer que os maten II 379-29... eta beste ogei-inguru. Adizki auen arteko artzailledunetan (en las de recipiente) ere ezmez (indecisión) bat edo beste izan zituen Mendi-buruk. Batzuetan *ezin dagioke* dio III 77-8, II 150-3, beste batzuetan *ezin begira dagikeon* III. 302-28.

## EGON

Beste idazle guziak bezala, eñiaren *nao* ta *dao* alde bat utziz, *go* oso-osorik erabili oi du beti *Otoitzgai*-gileak: *zeren begira nago* I. 128-11, *aize-gaiñean dabilen miruak ezagutzen du dagokan denbora* I. 40-35, *onara etofi-naia zegoen* I. 279-27, *ago ixilik* III. 206-35. Bada ordea zerbait, bere adizki batzuetan, ez erik esan ez idazlek erakutsi ez tuen zertxobait: z. Ona adibide bat edo beste. *Zertan zaudezte, zeruak, ofen idorak* I. 154-26. Bein ere ez tu idazten *zaudete*, Berdin egiten du *izan* aditzaren onen antzeko idazkiaz ere. *Zuek zerekiko gizon andi yakintsuak zarazte* I. 231-20, *Aurak, noizartean izain zarazte aur txar eroak?* I. 39-25. Z ori *egon*-en beste adizki batzuetan *zaudezte* ofetan bezain aldakaitz etzaigu agertzen. Batean dio *bagaudeke alabaiña gu*. II. 207-16, bestean *gu ezin gaudezke gisa ofetan* III. 248-24; aldiz *doidoia zaudekeen eran*. III-13-18, aldiz *bazaudezke zerbait geixeago zere gogozko otoitzean* I. 6-15; nonbait dio *bekatu-artean nola leudeke bekatariak* I. 43-5 eta beste nonbait *non leudezke gaur munduko geienak?* I. 146-36.

## EKARI

Ogeita bost dira bildu al izan ditudan adizkiak. Eriak orain esaten ez tuenik bakar bat: *zu maitatzeak lekarken eriotza* I. 72-9. Emen ere askotasuna adierazteko len erakutsitako ezmeza nabaritzen da: batean z darabil *pluralidad objetiva* oren ezau garitzat, bestean *zki* ta *tzi* ere bai. Erderazko «los traen» iru gisagara darabil: *oriek dakazten zořak* I. 58-7, *gure Lege garbi zuzenak dakazkien gauzak* II. 232-18, *aixola-gabeak dakartzien malurřak eta kalteak* I. 45-3. *¿Malurř* au Axularren gerotikoa otezuen oyartzuarřak? «Vos los traiais» ere beste iru gisagara: *zuk... zenekazkien asmo galduez* de los malos proyectos que traiais II. 316-28; *řlurřeko gauzetara makurtuak zeneramatziela edo zenekartziela* III. 234-1; *eskutartean zenekartzen gauzak* II. 42-12. «Os traen» adierazteko batean dakar *zartzkie*, bestean *zakazte: zere ontasun andiak zartziela* III. 239-12, onara *zakazten egitekoak* II. 287-8.

## ERABILI

Emezortzi baizik ez tira aditz onen adizkiak, nik bilduak beintzat. Askotasuna erakusteko Mendiburuk batean *tza* erabiltzen du, bestean *tzi* ta noizbait *z* utsutsik: *inguruan darabiltza gau ta egun guziak* I. 80-12, *birtutez birtute garabiltzala* III. 116-10; *nik nere bařen onetan nerabiltzan itzak* I. 255-11, *eguraldi gaistoak gaizki zarabiltza* I. 217-9. *Aize berean darabiltzi bere odeiak* I. 81-1. *¿zerk zarabiltzi zabiltzan eran, zere lan onetan?* I. 175-7; *ořak nekez zerabiltziela* II. 375-12. *Or* zarabiltzte

*karkaiska, listuka, okabilka* II. 305-13. Eriak, tokirik geienetan; askotasun au adierazteko eztu erabiltzen ez *tza*, ez *tzi* ez *z* soil ori ere. *Zki* dauka ofetarako eñiak aintzat artua. Len aipaturiko adizki Mendiburu-  
ren oriek onela entzun ditut Giputz-uri geien geienetan; *darabilzki, garabilzkiela, nerabilzkien itzak, zarabilzki, zarabilzkiela* ta *zarabilzkite*. **Otoizgai** auen leño -artean erakusteko egokia den adizki eder bat ikusi dut, aditz oni ditxekona, Larāmendiren itz beñi bat aintzat artuz: *nere antuste galgafiak* dio Mendiburuk I. 242-6 *zoratuaren eran neranbilela* trayéndome (moviéndome) como a loco mis perjudiciales jactancias. Aztertu dezagun *neranbilela* au. **Morfología Vasca**-ren 545 ta 546-garén orĩaldêtan adizki onen erdiko *n* zer den erakutsi zan. Euskalari guzien artean Mendiburu izan da *n* au ederkienik erabili duena: *nendukaten* me tenian I. 36-26, *zenduzkadan* os tenia I. 36-35, *nengoenean* cuando yo estaba I. 67-20, *nentorke* yo vendria II. 59-1... eta abar. Arteko *n* ori aditz-muñari (nucleoari) aurretik ezari bear zaio. *Erabili*-ren muñ *rabil* ezta ordea egokia *n* aurretik duela esateko. ¿Nork itz au *nenrabilela* ongi ebaki? Orégatik eñiak *n* muñ bikoitz orén erdian ezari du ta Mendiburuk ere, eñian entzunik naski, *nenrabilela*-ren ordez *neranbilela* aintzat artu zuen. Auxe berau egin zuen Mogelek ere. Ona emen **Morfología Vasca**-n onen gaiñerako esanikoa: «Moguel en su *Peru Abarca* 211-7 recoge una curiosa flexión, que parece popular, en que esta subcaracterística pasa por una curiosa metátesis al medio del núcleo. *Ezpanerabil Eñepublikeak zeregin* ta arazo ardura andikoetan. Moguelen *ezpanerabil* ta Mendiburu-  
*neranbilela* oin berdiñeko adizkiak dira.

## ERAMAN

Ogeita lau adizki dira bildu ditudanak, gutxien entzunak subjuntivo-ko auek: *guziak nai lukee leramen lenbait len Elizara* todos quisieran que le llevasen (al cadáver) cuanto antes a la Iglesia I. 20-17, *zure gorputzak orduan leramaken neke afigañira* a la asombrosa fatiga que sufriría entonces vuestro cuerpo I. 69-21. Bizkaieraz *eroan*-ek bezala, dakutsutenez, Mendibururen *eraman*-ek ere noiztanka erderazko «sufrir» adierazten du. *Berak naramala au obeki ezagutzen den tokira* que me lleve él adonde mejor se conoce esto I. 79-14. *nola guk onen indar gutirekin ta lagunik bage generamake* (erderaz llevaríamos) *geren legeko uztari astuna ta karga guzia?* I. 98-4; *guziak daramatziela ezer ezpalerama bezain isilik* III. 27-35.

Askotasuna adierazteko lendik dazaguzkigun z ta *tzi*-ren gainera *zki* erabiltzen du gure maisu onek, *Eskutik garamatzien zerurako geren bidean* I. 139-8, *aitziña* (1) *daramatzi Jesusek* II. 330-12, *gure legeko nekeak daramaztenen doatasunak* II. 111-4; *bide gaistoz zaramazte zu befiz* II. 201-18; *ongi irabaziak neduzkan nik, bai, daramazkidan oraingo nere nekeak* II. 100-33, *eska zayozu alik umilkiena ta begi-gogoak luñean daramazkitzula* II, 59-18. *Eraman* onen adizki polit bat uts txikitxo batez ageri da: *gaur bertako nekeak ere eraman oi ditudan baño arintasun geiagorekin ta agitz aisa naramazkiela*. Azken itz onen ordeztan *naramazkiela*. erafi zuten argitaratzaileak.

---

(1) Utsez *atziña* dio.



## ERAUSI

Erderazko «hablar» da aditz au. Onen antzeko iru dazaguzkit, bi ilotzik paperetan eta bat eriaeren ezpainetan bizi diranak: Lizañagaren *erauntsi* sonar, Lardizabalen *erasan* decir ta Bizkaiko *irauntsi* «norbaiti esan» dira aditz auek. Amalau baizik eztira Mendiburuk dakarzkien adizkiak. Beren artean batzuk askotan ageri dira. Batetik guti, bestetik politikak eta gainera geienak beste liburutan irakurri gabeak diralako ora or amalaurak:

1. *¿Zer otediot nik edo zer otedarausat? II 215-4.*

2. *¿Zer oteda nik nere aldi onetan dorausadan au? III 272-4.*

3. *Dorausala nai duena mundu eroak. I. 238-35.*

4. *Gaizki ta ez garbiro dorausanaarena lo del que habla mal y no puramente. III 249-19.*

5. *¿Baña zer izketa da guk dorausaguna? I. 200-22.*

6. *¿Baña zer erakeria zuk orain... dorausazuna? I. 271-23.*

7. *¿Zer da orain zuek dorausazutena? II. 378-25.*

8. *Etzuen niork aditzen guk geniona edo gerausana. I. 17-7.*

9. *Lagunak bazerausaten ere... II. 341-22.*

10. *Musika-guziak elkar arturik balerausate ere (Leizañagaren erauntsi dirudi emen erausi onek...) adituko etzenuke orien erausia. I. 64-4. Uréngo bost adizkietan Bizkaiko Irautsi-ren diraste me dicen, zirausten me decian-en antz andia artzen du Mendibururen erausi-k.*

11. *Nik ezdet onegan arkitzen zuek daraustazuten gauzetatik bat ere.* II. 326-10.

12. *Daraustela bada nai dutena.* II. 187-14.

13. *¿Zer da... judatar oriek daraustena?* II. 379-6.

14. *Judatarak zerausten gauzak.* III. 83-2.

14 bis. *Nere gain Judu gogořak zerausten al dietan* II. 333-26.

*Zerausten* auek baditeke *zerausaten*-en ordezkoak izatea. Asteasuko Aguirrek eta Ubillosek erabili zituzten adizki auetatik bat edo bestetxo. *Euskeraz darauskizunean* cuando habláis en vascuence (*Christau doctriñ* 3-12). *Ezdezazula esan askok darausten bezala* no digáis como muchos lo dicen (*Confesio*. 335-2). *Mingain gaiztoak darauste...* hablan las malas lenguas *ibid.* 243-23).

## ERION

¿Oroitzen oteda irakurlea **Morfología Vasca**-n erakutsitako «verbos esencialmente receptivos» aiezaz? Amar ageri dira Liburu aren 557-garen orialdean. Amar aietatik irugařena auxe da: *erion* derramar, manar. Manándole sangre *odola dariola* I. 234-15. Manándole (entonces) llanto *negařa zeriola* I. 131-34. Con el sudor sanguíneo que le manaba a gotas *tañtaka zerion odolezko izerdiarekin* II. 265-33.

Adizki auek edozein euskalkitan entzunak dira. Eztute, beste aditz batzuk bezela, *ki* beař izaten. *Etoři*-tik eta *yoan*-etik *natorkio* ta *noakio* sortzen dira, baina *erion*-dik eztira sortzen ez *darikio* ez *zerikion*, *ki* gabe: *dario* ta *zerion*. Bada, ordea, aldakuntzetxo bat gure ta Mendibururen adizki batzuen artean. Guk, artzailletzat *niri guri zuri* darabilzkigunetan, artzailē

orien ezaugarri utsak esaten ditugu, Mendiburuk beñiz e bat auretik dutela. Guk *negaña daridala* manándome llanto, Mendiburuk *negaña dariedala* I. 49-16; guk *negaña darizula*, Mendiburuk *negaña dariezula* I. 46-30; guk *izerdia zerizula* manándoos (entonces) el sudor, Mendiburuk *izerdia zeriezula bizi ziñanean* II. 119-25.

Beste aditz baten adizkiak erakusten asi-orduko azter dezagun Mendiburuk dakañen *erion*-en adizkitxo bat. *Urrikariz ta amorez Amari zeriozkan negar-malkoak* I. 207-25. Adizki baten *ki* maizenik artzaile-ezaugarria da ta lagun bat bear izaten du oretarako: *t, k, n, o...* ta abar: *datorkit, datorkik, datorkin, datorkio, datorkigu, -kizu, -kizue* edo *-kizute* ta *datoñkie*; beti bera auretik. Askotasun - ezaugariz gaineratzen zaieñean, *z* onek *ki*-ren aurre-aldea artzen du: *datozkit, datozkik, datozkin, datozkio...* ta onela beste guziak. Eta *z* ta *ki* aukeratu maiz alkartzen diralako-edo, itsatsita bezelaxe adizki askotan izaten dira, *ki* artzaile-ezaugarria eztelarik ere bai. *Z* oren urñen *kit, kik, kin, kigu, kizu* ta *kizue* datozen guztian orixe gertatzen da, gipuzkeraz beintzat: *etofñ zaizkit, zaizkik, zaizkin...* beti *z* auretik. Baina artzailea *o* denean, *z* oren besteakin bezela aurreko aldea bear luke, baina eritar batzuen ezipainetan eta idazle batzuen (batez ere Mendibururen) eskuetan *o* ori, auretik gelditzen da ta *ki* gaixo erukariak bere burua *ka* itzulita ikusten du. *Etoñ zaizkit, etofñ zaizkik, etofñ zaizkiñ...* aukeratu bai, beti orela; baina *etofñ zaizkio*-ren ordez Mendiburuk *zaizko* edo *zaizka* daki erabiltzen. *Eroak, dio berak, pozik artzen ditu dagozkan gauzak... eskeintzen zaizkanean* I. 120-10, *baña anitz urikaldu zekiozkan (zekizkion-en ordezko adizkia)* II. 367-28, *bere gertaldiak eman diozkatzen ondasun andiekin*

(adizkitxo au *dizkioten*-en ordezkoa da). I. 192-7. Onelaxe sortutakoa da *Erion* aditzaren adizki au: *ufikariz ta amorez amari zeriozkan* (le manaban, *zerizkion*-en ordezkoa) *negar -malkoak* I. 207-25.

Goazen aútera, baina aditz bakoitza azaltxoagoiik aztertuz, ni luzêgitu ta zuek asperêgitu ezkaitezen.

### ERITZI

Bi zentzun ditu aditz onek: erderazko *parecer* ta *llamarse*. Lenengo zentzunezko adizkiak bederatzi dira Mendiburuk dakazkienak, bigarenezkoak iru: *derizat* me parece I. 117-25, *nik deritzadan bidez* II. 379-31, *deritza* II. 250-5, *deritzagunari* I. 55-20, *deritzazu* I. 116-25, *deritzazue* I. 231-24, *deritzate* II. 299-10, *derizte* I. 263-15, *gaizki neritzan nik* II. 247-3. *Suarez deritzan doktore andiak* el gran doctor que se llama Suárez I. 168-19, *Judas zeritzan oni* a éste se llamaba Judas I. 141-4, *Simeon zeritzan gizon bat* un hombre que se llamaba Simeón. I. 286-72.

### EÑAN

Onen ordez *infinitivoan* geienean *esan* erabiliaren, Lapurdi ta Napañoa-aldeko *eñan* bi aldiz artu zuen adizki auek ateratzeko: *Ea eñaguk, Kristo, eñaguk nork ematen dien oraingo nere esku-ukaldia*. II. 505-2; *eñazu ezperen* II. 341-6. Emendik artu bi-dezuen Lardizabalek bere *zerbait defagun Job-en... gainean Test.* 278-31.

### ETORI

Ogeita emezortzi dira nik bildutako adizkiak. Mendibururen *otoizgai* auetako adizki guziak, laguntzaile

diran eta ezfiran aditz guzianak, lan onen atzanean kirian kirian agetarazteko asmoa dut. Emen agirien-txoak baizik ezfitut erakutsiko. Aginpeneko (imperativoko) adizkiak bost dira liburu onetan irakur ditezkenak: *betor* I. 153-2 (*betor* au ezta berorikakoa. Uri gitxitan entzuten da orain *betor* au, *datořela* esan oi dute geienetan) *betorkit emen edozein gurutze* II. 136-30; *atoz* I. 35-24, *atozte* I. 83-23. Auezaz gaiñera maiz, maizegi, erabiltzen du *atozea* I. 34-1. Adizkitxo oni nik diodan begia berak izan balio, bein ere etzuen Mendiburuk aterako. Bizkayeraz, *ator* ta *zatoz* ta *zatoze*-ren gaiñera, norbait etořarazteko, *erdu* esan oi dugu; eta, Mendiburuk *atoz* oři *ea* gaiñeraten dion bezala, gure artean askotan esan oi dugu *erdu ia*, Lekeitian *erdia* ere bai. Eztira, ordea, bat. *Erdua* *atozea*-ren zentzukidea (sinónimo) da. Beste-txo ori arituta dagoenen batek erabili oi du. Erderazko «caramba» bezalatsu entzuten zaie Lekeitiarai // *erdia!! Etoři*-ren beste adizkięn artean gure egun aue-tan gutien dantzukigunak bi auek dira: *nola nentorke* ni II. 59-1, *bere lagunen artefik... letozkien naigabeak* II. 171-4. *Nentorke* ořen ordez *nendorke* Legazpin entzun dut, beste uri geien geienetan *etořiko nitzake*; adizkia bera ilik datza. Lau-bost aldetan *banentorke* belariratu zait, ez baiña «ya vendria» adierazteko «si yo pudiera venir» -en ordez baizik. Beste ori, *letozkien* ori ęulertuko oteluke orain eřiak?

## ETZIN

Andia da ileřietako aditz onezaz gertatzen zaiguna. Orain laurogei bat urterarteko liburu guzietan irakur ditezke beronen adizkiak eta guziak muñtzat *tza* darakuskute. *Infinitivo*-an ořtera *tzi* entzuten da gipuz-

keraz, bizkaieraz alderik geienetan *tzu*, *txu* ere bai: *etzin*, *etzun*, *etxun*. *Etzan* toki gutiagotan esan oi da. Beste liburu baten ere eztitut irakuñi Mendibururen bi adizki eder auek: *zortzi (egun) baiño len luñean letzake* (yacería, erderaz) *ilotza* I. 19-9, *gu bertan ilak geuntzazke* (yaceríamos) III. 344-22. Beste sei-  
rok Lardizabal ta Ubillos ta Aguiñeren eskuetatik ere atera zaizkigu: *sutan datzanak* el que yace en el fuego I. 231-31, *zu lotan zautzanean ere ezdatza lo zure Jaungoiko...a* aun cuando vos yacéis dormido no yace dormido vuestro Dios I. 80-15; *gaur loretan bezala arkitzen diran gauzak bigarko,.. ilak dautza* I. 55-17; *Israeldafak beren maña au yateko... bildur bear zuten zetzan lekuan* III. 110-21; *Getsemaniko baratzean lo zeutzan denboran* II. 275-22.

## YAKIN

Eztute onen adizkiak zer oartu andirik. *Dakizkit* I. 33-21, eta *zekizkien* I. 53-24. Adizki auek laguntzat *dakizkite* eskatuaren, Mendiburuk *ki* gabe eman zigun au. Ona bere itzak; *gizonei denboraz azten zaizte yakin izandu zituzten gauzetatik geienak edo beintzat anitz, eta dakiztenez ere* (aun de los que saben, *dakizkite*-ren ordezeko adizkia) *ezdira beti oroitzen*. I. 74-3. Gero baditeke itz .au (lenago esan dudanez) argitaraldiko utsa izatea.

Beste oartxo bat. Lardizabalek, eztakit nondik artuta (efiarengandik ez beintzat) «yo lo sabía, él lo sabía» *niekien*, *ziekien* esan edo beintzat papereratu zituen. Mendiburuk, eñiak bezela, *banekien* I. 21-31, *zekien* I. 53-24, *zekiten* I. 196-15, *genekiena* lo que sabíamos I. 17-9, *etzenekien* I. 9-30, *zekizkien* I. 53-28. Bat badakarkigu, ordea, Lardizabalena diru-

diena: *Ejipton sartu zenetik ekusi zuen Jesusek lenda-  
nik ongi aski ziekiena*. II. 17-1. Beste adizki polit  
bi ere badakuskigu **otoizgaietan: ¡nork lekiken!**  
¡quién pudiera saber! II. 256-9; *¡zuek ez izatera, ez  
litzake noski arkituko gaur mundu guzi-guzian le-  
kikenik bat ere a* no ser vosotros no se hallaría tal  
vez hoy en todo el mundo ni uno que pudiera saber.  
II. 334-23. Lan onen irugarén atalean erakutsiko du-  
gunez, *zuek ez izatera* erderazko «a no ser por vos-  
otros» en semetzat ar lezake.

### YARAIKI

Nastetxo batzuk ageri dira adizki auetan. Batean  
dio *oni dañaikon* I. 54-24, bestean *dañaikionak* II.  
75-1. Lenengo liburuan *dañaikala* I. 254-17, bigarē-  
nean *dañaikola* II. 278-18, irugarēnean (auxe da zu-  
zenena) *dañaikiola* III. 306-16: lenengoan *oriei da-  
ñaitzen naikunde galduak* I. 199-32 bigarēnean *biei  
aldetik dañaikēn* II. 96-5. Irugarēn liburuko 14-garēn  
orñaldean *Jerusalendañetatik zeraizkion zenbait ema-  
kume* eta orñalde berean beraxeago *neke ariñgarñez  
urñikaldurik negarñez zeraizkonak*. Atsegin andiz ira-  
kurñ nuen eta alaxe entzungo duzutela uste dut adiz-  
ki eder au: *etsaiēn bat baleñaikit bezala* como si  
me siguiera algún enemigo. I. 249-37.

### YARDUKI

Mendiburu beñiraztuari bi geigarñitxo ezañi ziz-  
kionak *jardun* «continuar» dela dio oyartzuar idazle  
andiaren aditz au. Gainera beraren eskutikotzat adizki  
auek eman zizkigun: *diardut, diarduk, diardun, diar-  
duzu, diardu, diardugu, diarduzute, diardute*. Azken  
au bai: *ezdakite auñak, ezdakite eroak ez eta zezen-*

*ak ere zertan diarduten*. II. 129-17. Beste zazpirak irudimen bero baten gáretan sortuak dira. Mendiburu-  
ren aditza *yarduki* edo *jarduki* da ona emen *infinitivo*  
au ageri duen adibide bat: *Jesusen atsegiñak dira...  
gurekin biotzez biotz jardukitzea* tratar, tener trato  
III. 398-5. *Jarduki* au, dakutsufenez, ezta erderazko  
«continuar». Amaika adizki bildu al izan ditut. *Antuste  
añoaren erakeriak* *diardukadala* ocupándome con  
locura de vanidosa fantasía I. 256-23. Ta gero *diar-  
dukazula* I. 263-7; *diardukatenak* III. 299-3, *diarduke-  
tenak* (utsa oteda au?) I. 44-26 ta len aipaturiko *zer-  
tan diarduten*. Gaiñera *Berak ziardukala* I. 152-30,  
*zuk... zenerdukala* II. 191-16, *ziñardukela* I. 255-8  
ta *ziardukaten* II. 139. 10. Ondañeko onen uts-muts  
dirudite beste bi auek: *ziarduketen* I. 29-15 ta *ziardu-  
ken* I. 152-36.

## IBILI

Irugarén atalean erakutsiko dugunez, itz ikolduak  
(contraídos) ugari erabiltzen zituen Mendiburuk, bat  
ere ez ordea adizkietan. Eriak *naama*, on *daikala*,  
*daukat*, *nao* esanañen, berak beti *narama*, on *dagi-  
kala*, *dadukat*, *nago* idatzi oi zuen. Aditz onen adiz-  
kiz ere berdin. Eriak nonbait *ibili*-ren *b* suntsituz adizki  
ikol auek darabilzki: *dail*, *dailke*, *zailtza*, *baleil*... eta  
abarr. Mendiburuk beti *dabil*, *dabilke*, *zabiltza*, *bale-  
bil*. Eriak tokirik geienetan adizki-barneko *n* suntsi-  
tuañen, berak ez; oso osorik eta arauz erabili oi zituen  
adizki polit auek: *Adamen ondoren nenbilenean* I.  
134-37, *zure eskolan bagenbiltza* I. 209-28, obe *li-  
zake bakañik bazenbiltza* I. 40-5, *nola genbilzke gu  
gabiltzan bezain eskergabeak* III. 283-2. Lan onen  
azkenean erakutsiko ditut aditz onen ogeita sei adiz-  
kiak.



## IKUSI

Mendibururen egunetan aditz au guk gure auetan *eraman* ta *yakin* bezain auez ta ugari irabiatu (conjugatu) izan zuen. Aditz onen irabiakeran goi-be puxkatxo bat bada bere ta beste Giputz-idazle-artean: Lardizabalek *gurutzearen auera begiratzen du eta dakus...* Test. 499-11, Mendiburuk *animak badakusa non dabilen* II. 103-; ark *an dakuski apaizburu... eta Fariseoak* Test. 499-12, onek *badakusatza oraindano* gure itz *asmo gogorazio guziak* I. 84-3; Zaldibiaiak batean *dakusgu* Test. 179-15, bestean *dakusku* I. 164-12, Oyartzuar onek *an biok elkar dakusagula* I. 208-18; Asteasuko Aguirrek *zuk zerorek ongiena dakutsu* Confesioko 342-24, Mendiburuk *eta badagikezu, dakusazun bezala...* I. 3-32, Beste liburututan eztut ikusi *Otoizgai* auetako adizki eder au: *¡nork lekusken!* quién pudiera verlo I. 159-16, I. 162-20.

## IN

Edozein liburu zafetan irakufi oi ditugun *indazu* I. 71-8 ta *iguzu* I. 70-37 alde bat utziz, aipa ditzagun subjuntivoko sei adizki eder. *Jaun berak didala* que el mismo señor me dé I. 171-18, *niri didan...* *doatsuna* para que a mí me dé la bienaventuranza II. 136 36, *berak digula* que él nos dé I. 147-14, *atera zaitzala orien artetik edo dizula...* *bere laguntza* I. 164-13, *ala diguzula zuk* II. 52-1, *¿nai dezu zuk dizun zuri...* *zeruko gauzen zerbait beri?* I. 292-8.

## YOAN

Eñiak alderik geienetan *oa* muña aldatu egiten du: *ua* geienak erabili oi dute, batzuk *oo*. Mendiburuk oso-

rik beti. Eriak irugaeren adizkietan *ij* gaineratzen dio muñ oni: *dijua* ta *dijuaz* edo *dijoa* naiz *dijoo* ta *dijoaz* edo *dijooz*. Mendiburuk ere noizbaik *ij* au aintzat artzen du, geienetan ez ordea: *il zen atzoko gure bizi-tza, gaurkoa ere ilaz doa* I. 23-5, *gugandik Jangoi-koagana dijoana* I. 49-27. Eta noizbait, onelako adizki bat bi aldiz erabili bear zuenean, lenengo aldian esango zuen *ij* aintzat artuz, bigarenean *ij* ori gabe; edo berak esaten zuenez, *ij* bage: *Guri adiraz-teagatik nola dijoazen zerura doazenak* I. 209-18. Retoriku andia zan Mendiburu. Aipagaritzat dauzkat auezaz gaiñera beste adizki bi auek: *banindoake* ya iria yo II. 293-4 ta *ezpazindoaz* si vos no fuerais. II. 333-6.

## ION

Non nai entzun oi ditugu Mendibururen *diona* lo que dice I. 130-31, *diozue* decís I, 244-21 ta *diote* dicen I. 177-9; ez ordea urango adizkiak (flexiones remotas). Eriari galde egin dezogun «yo decía» eta alderik geienetan *esaten nuen* erantzungo liguke. Mendiburuk alabaiñan maiz dakazki adizki auek: *zion* él decía I. 170-34, *geniona* lo que decíamos I. 17-7, *zenioten* vosotros decíais I. 253-12.

## IRAUN

Oso guti dira onen adizkiak: *dirau* II. 57-34, *diraute* I. 52-10; *munduak dirauneño* mientras dura el mundo I. 80-14 ta *badirauzu oraindik* ya duráis todavía. I. 116-11.—¿Irugaerenak okerunetxo bat ezotedu?—ño ori bitarteko *n* gabe erabili oi du Mendiburuk: *bizi nazaño* mientras vivo I. 277-24, *oroituko az bada bizi azaño* pues te acordarás mientras vivas. I. 128-27.

## IRUDI

Guti dira aditz onen adizkiak ere: *dirudidala* que parezco II. 376-18, *beraz datořela dirudien naikunde batekin* I. 95-34, *dirudizu* I. 228-34, *dirudite* I. 230-12 ta uřengo auek: *jai* beřia *zirudien* II. 41-28, *aufarenak ziruditen* II. 192-25 eta *eřeak ziruditen-mendietan* I. 156-19. Pořiten pořitena oni deritzat: *ongi lirudike* pareceria bien I. 186-9.

## ITXEKI

Napařoako alde batzuetan *Aixeki* edo *atxiki* da aditz au: Lau dira Mendibururen adizkiak, *a*-duna bat. *Semetasunari ditxezkon gauzak* cosas que se adhieren a la filiación III. 154-15, *Jesus beraren gorpuzari ditxezkola* III. 129-23, *oni zitxekola* II. 78-6, *gatzetasuneko asiera txarari askotan datxeko andi-denborako ibilera txaragoa* I. 39-24. Ondareko adizki au bezalaxe *a*-dunak dira Leizařagaren guziak: *datxetala, gatzetzan...* ta beste sei. Zortzirok izan ziran gure egiazko lankide Eguzkitzak bilduak.

## II

**Sumario.** — 1. Lau aditz laguntzailēak. — 2. **Izan.** Oraingo adizkiak. — 3. Orduko adizkiak. — 4. Adizki artzailēak. — 5. Eraskintxo bat. — 6. Flexiones condicionales. — 7. Aginpenekoak. — 8. **Ukan.** Indicativo presente. — 9. Almenezko adizkiak. — 10. Adizki artzaile batzuk. — 11. Bi mutilko aseřez Cardaberazen aũean. — 12. **Edin.** Aginpeneko adizkiak. — 13. Subjuntivokoak. — 14. **Ezan.** Imperativo ta subjuntivokoak.

§ 1. Bigařen atal onetan aditz laguntzailēn adizkiak (flexiones de verbos auxiliares) ikertu ta azaltzea eskaini nizuten. Lau dira edozein euskalkitan lagun-

tzaile auek: *izan* ta *ukan* indicativokoak, *edin* ta *ezan* imperativo-subjuntivo-potencial etakoak. *Ezan* onen ordez bizkaieraz *egin* erabili oi dugu: *Ekafi dezala* ta *ekafi dagiala*, *autsi dezagun* ta *ausi dagigun*, *edan dezaket* ta *edan dagiket*,

§ 2. *Izan* bizkaieraz bezalatsu irabiatu (konjugatu) zuen Mendiburuk: *naz*, *az*, *da*, *gara*, *zara*, *zarazte*, *dira*. **Jesusen Biotzaren Devocioa** deritzan liburuan *zara*-ren ordez *zera* ta *zarazte* esan-bearean *zerate* erabili oi ditu maizenik. Adibide batzuk darakuski-gun. *Ni naz beti-beti nazana* yo soy el que soy eternamente (I. 50-19). *Bizi-biziro nabilen bizi nazaño* para que ande yo muy animado mientras vivo (I. 277-24). *Agertuko naz, nazan hau, aingeruz inguratua* apareceré todo rodeado de ángeles (II. 254"-2). ¿Eztakutsue, lagunak, zein sakon ta edera den *nazan hau*? Gure egun auetan geien geienak solezismo izugafi batez onela erakutsiko lukete esakera ori: *agertuko naiz dena aingeruz inguratua*.

Erderazko «tú eres»-i dagokion adizkia batean *h* ezañiz ta bestean garbi dakarkigu Mendiburuk: *orotuko haz, bada, bizi azaño* pues te acordarás mientras vivas (I. 128"-27); *ekusi bekar diegu nor hazan hi* tenemos que ver quién eres tú (II. 304"-33). Erderazko «es» batzuetan esaten du *da*, beste batzuetan *de*, lenengoa adizkia atzetik conjunción gabe agertzean. *Ezdezazula erabili zere esku altsua ezpada gure bihotzari urikizko kroskadak edo ukierak emateko* no mováis vuestra mano poderosa si no es para dar a nuestro corazón toques de misericordia (I. 87-25); *eman digun gauzarik txikiena ezin irabazi genezakeena da* la menor cosa que nos ha dado es tal que no podemos ganarla (**Jesusen...** 50-20). *Goazen ekustera... zein andia den* vamos a ver cuán grande es

(l. 158-18); *beti ta beti dena da* es el que es eternamente (l. 50-15). *Da au de* zerengatik itzultzen den *Morfología Vasca-ko* itz auek darakuskigute. «A más de uno habrá llamado la atención que, siendo *da* en todos los dialectos vascos la tercera persona de indicativo de *izan*, al recibir los afijos conjuntivos que aquí se analizan quede convertido en *de* en la mayoría de ellos. De *da* sacan en B: 1.º, *dana* «todo, liter. lo que es» y en los demás dialectos *dena*; 2.º, *dalako* y *delako* porque es. El dialecto G, que dice *dena* todo y *den dena* absolutamente todo, se deja llevar de la influencia del B con otras conjunciones: *etoñi dalako*, *danean...* en vez de *etoñi delako* y *denean* «porque ha venido, cuando ha venido». Los elementos conjuntivos de la conjugación se agregan al núcleo verbal mediante las vocales epentéticas *a*, *e*. La primera es más propia del dialecto B; la segunda, de los demás».

Oyartzundar idazleak *da ori de* egiten du, baina bein ere *gara ta zara* ezkitu *gare ta zare* itzultzen: *emen garaño* mientras estamos aquí (ll. 318"-29), *bizi zaraño* mientras vivís (l. 2"-16), *Jangoikoarena zarala zu zaran guztia* que vos todo lo que sois, sois de Dios (l. 2-35). Napañoako alde askotan *gara ori* orelaxe esaten dute ta gero conjuntivoren bat itsatsiz *gare*. Ona Joakin Lizagañaren adibide batzuk; *zor anditan sartu gara* nos hemos metido en grandes deudas (*Coplac 117*), *jakinik nola garen* sabiendo cómo estamos (*Ibid*, 127), *ala garela* que somos así (*Ibid*. 176). *Otoizgayak* deritzan liburuan beti *zarazte* ageri da erderazko «vosotros sois» adierazteko: *zuek zerekiko gizon andi jakintsuak* *zarazte* vosotros a vuestro juicio sois hombres grandes sabios (l. 231"-20), *beraren baimenik bage sartu zaraztela* que os ha-

béis metido sin su consentimiento (I. 254-25), *antustea besterik etzarazten gizon ta emakumeak* hombres y mujeres que no sois sino orgullo (I. 8"-25). *Gara ta zara bezala dira* ere beti osorik darabil Mendiburuk: *oriek dira alabañan...* pero esos son (II. 131"-20), *egin bear diraneko* para cuando deban hacerse (*Jesusen...* 6-7). Napar askok osterá beti *dire* esan oi dute, conjuntivo gabe ere bai. ¿Zergatik ote? *l-k* beren ezpainetan urungo *a e* itzultzen duelako.

Mendiburuk bere *Jesusen Biotzaren devocioa* deritzan liburuan *zara*-ren orde *zera* ta *zarazte*-ren tokian *zerate* maiz erabili zituen.

§ 3.—Goazen orain urungo irabiamen edo *conjugación remotara*. *Nintzan, intzan, zen, giñan, ziñan, ziñazten* ta *ziran* dira adizki aukerak. Nere lan au luzêgitu eztakigun adibide guti erakutsiko ditut. Erderazko «todo»ri dagokion esakera eder bat jakinarazi dizutet len: *nazan hau*. Orain beste bi ezagutuko dituzute: *aldietan uzten ninduen ni... gaitzerako makuñtasunez ta tiñkazioz nintzan hau betea* a ratos me dejaban a mí todo lleno de inclinaciones y tendencias al mal (II 73"15); *zirudienaz ardo ona... baña beazunez zena mindua* según parecía, buen vino, pero todo agriado de hiel (III. 22-21). ¿Oteda gure egunotan bi «todo» oriek adiarazteko onela esango eluken idazlerik? *ni dena betea—ardo ona zan, baña beazunez dena mindua*. Mendibururengandik ikas dezagun «todo» ta «todos» oriek bear den bezala erabiltzen. Lan onen irugaren atalean mordoturik agertuko ditut berak or-emenka darakuskigun esakera guziak.

§ 4. Bere *Flexiones receptivas* geien - geienak gaur erabili oi ditugunak dira: *etzait damuz lertzen biotz au* no se me parte de pena este corazón (I. 47"30), *ura aitu zaion erota bezala geldigeldirik*

*egoin zara* estaréis quietos como molino al que se le ha acabado el agua (I. 157"9), *joain zaizkigula orduak eta orduak* que se nos irán horas y horas (I. 99-32). **Morfología Vasca-n** (590-31) *Conjugación familiar* nerakusanean itz auek esan nituen: «las flexiones del auxiliar intransitivo mediante el reflexivo *ki* pierden todas esta característica cuando pasan a ser familiares». Bat edo batek esan dezaiket «eta goiko *joain zaizkigula* ori? eta Mendibururen beste auek *etortzen zaizkidan* (I. 63"9), *etzaizkigu aituko guziak* (I. 18"1) *ki*-dun atzizki auek ¿ezaldira eñarenak?—Bai, baiñan atzizki orien *ki* askotasunaren ezaugarria da (característica de plural), ez artzaileena. Eta len aipaturiko tokian onela neraion nere usteari: «las viejas flexiones corteses que si bien en contadísimas zonas se oyen todavía (§ 810) *etoñi dakit* se me ha venido, *etoñi dakigu* se nos ha venido... etc. se convierten en *etoñi ñat*, *etoñi ñaku*». *Etoñi zait* eta *zaigu* (Mendiburuk *zaiku*) esan oi dira euskalki batzuetan. Baditu orégatik Mendiburuk, guñisko, bainan baditu, Burunda-aldeko adizki zañak. Ona emen batzuk: *lotsagabेतuko nakio ni* yo he de perderle el respeto (II. 292"9). *Nakio* eder onen orde *natzaio* maiz erabiltzen du. ¿*Zertara urbiltzen otegakiozka gu Jesus maitagarriari?* A qué nos acercaremos nosotros al amable Jesús? (III 169"1), *oñela mintzaten zakiozka zu...* *Apez Nagusiari?* así habláis al Sumo Sacerdote? (II. 292-28). Ori bai, Bizkaieraz esan oi dugunez, dabenari dabena edo *suum cuique*. Mendibururen *gakiozka* ta *zakiozka* auek baino arauzkoago ditugu *gakizkio* ta *zakizkio*. Berdin gertatu zitzaion orduko adizkietan (en flexiones remotas), geienak nastuak dira, orain entzuten diranak: *uñikaldu nintzaion* me compadecí de él (III. 101-8), *gertatzen zitzaidan* me solía acaecer

(I. 258"23), *agertzen zizkitzula* que se os aparecían (I. 246"30)... eta abar. Nasi gabeak, adizki txukunak ere, meazki baiñan irakuñtzen ditugu: *berebat gertatzen zekigun guri* lo mismo nos sucedía a nosotros (III. 134-31). *Zekigun* ofen ordezt *zitzaigun* erabili oi da orain. *Orobat gertatuko zekien bien ondorengoei* lo mismo les había de suceder a los descendientes de ambos (II 126"20). Gure egunotan *zitzaien* nastua esan ta idazten da *zekien* erabili-beaíean. Mendiburuk berak ere badakar adizki nastu au: *Iertu zitzaien edo damuz il ziran* reventaron o murieron de pena (I. 47"31). Bere liburu *Jesusen Biotzaren Devocioan* adizki bat bi eratara ageri da: elaztaldi (edizioe) bat-ean garbi, bestean nasia. *Naaman zeritzan Siriako gizon andiari gertatu zitzaiona* (Iruñakoan 196-14 datza adizki nastu au), *Naaman zeritzan Siriako gizon andiari gertatu zekiona* (adizki txukun au Tolosako elaztaldian 173-2 irakur dezake) erderaz lo que le sucedió al gran hombre de Siria llamado Naaman. Gaurko *zitzaion* ta *zitzaionean* nastuen ordezt auk erabili zituen berak: *ondasunezt betetzen ari zekion* (*zitzaion* esan oi da Gipuzkoan orain) se le estuvo llenando de bienes (I. 145"30), *itza noizbait etoñi zekionean* (gaurko gipuzkeraz *zitzaionean*) cuando alguna vez le vino la palabra (I. 182-33).

Lendik dakizue, lagunak, Mendibururen *ozka*-dun adizkien beñi. Ona adibide bat edo beste: *Gerokoari bat ere begiratu bage lotu zekizkion Jesusen erantzute utsari* sin mirar a lo futuro se agarraron a la sola respuesta de Jesús (II. 299-19). *Zekizkion*-en ordezt *zekiozkan* ageri da gutxienez iru alde auetan: *asi zekiozkan* (I. 300-19), *urikaldu zekiozkan* (II. 361"28), *ETZEKIOZKAN urbildu* (III. 189"2), *bere eñaiak igartzen zekiozkala* (III. 367"29).



§ 5. Eraskintxo bat (komentario txiki bat) gaineratu dezaiegun orain Morfologiako irakaskizun oni «ejemplos de la locución conjuntiva de comparación *bai-... -n* sólo se oyen, que sepamos, en dialecto B y zonas como Mundaka. Aparte de los que en sus obritas ha expuesto un autor contemporáneo (el que traza estas líneas), sólo un ejemplo se ha podido recoger en nuestra literatura». Mendibururen egunetako Mondragoar batena da an ageri den erako adibide au: *iru deabruk eruki baga, lasta sakuba BAININTZAN ala, kendu jeustez aiak tres demonios sin compasión, como si fuera yo saco de paja, así me han quitado los ayes* (EUSKALZALE I. 403"24). *Bainintz* si yo fuera, *bainintzan* como si yo fuera. Osorik ezaren, nolabait Mendibururen OTOITZGAI auetan nabari da «locución conjuntiva» au. *Egondur* BAININTZ si yo hubiera estado (I. 131"1); *ero bat* BAININTZ *bezala* como si yo fuera un loco (II. 283-35); *neurigarria* BALIZ si fuera mensurable (I. 59"8) *deusez bat* BAILIZ *bezala* como si fuera él una nada; *indaren bear arkitu* BALIZ si se hubiera encontrado falto de fuerzas (II. 60-19) ta *gazte bat* BAILIZ *bezala* como si fuera un joven (II. 38"-27).

*Baliz* orén ordez *balitz* esan oi da orain. Mendiburuk ordeza arauz eta legez erabili zituen batean *banintz* ta beztea *baliz t* gabe. *T* ori consonante baten urén sortzen zaigu. Erderako «manzana» mantzanatu zaigun bezala *baninz* ori *banintz* itzultzen da.

§ 6. Flexiones condicionales. Alde gutxi da Mendibururen ta gure adizki-artean. *Azkenean izain nintzake* al fin habría yo de ser (I. 48-10), *esker gabe txar galdu bat nintzake ni* yo sería un pobre perdido ingrato (II. 45"-29). Guk bezala ark ere *giñake*, *ziñake*, ta *lirake* dakarzki. Guk *litzake*, ark *lizake*. Gure *litzake* orék *t nintzake*-ren kutsuz artu du. Guk

*ziñateke* bezala ark *ziñazkee*. Bada ordea OTOITZGAI auetan guk erabiltzen eztugun zerbait. *Amorez bertan urtzen* EZLIRALA (I. 179"-24). *Éregeren begietara itzuliko* LIRANAK (III. 96"-23), *komuniatzen* LIRANETATIK (III. 111"-10). Eriak orain, nik dakidala beintzat, eztabilzki adizki oriek.

§ 7. IMPERATIVO. Lendik dakigu *izan* aditz onek imperativoko adizki guziak zearo galduak dituela. *Edin* lagun duela agertzen zaigu orain apal-apal *izan* ori. *Izan nadin, izan adi, izan bedi* esan oi dugu erderazko «sea yo, sé tú, sea él» adiarazteko. Mendibururen eraz *nazan, az, biz, garan, zara, zarazte* ta *bira* izango ziran adizki oriek. Berak, alabainan, adizki auetatik bakarfo bat darakusku: *ala biz, bai jañen! bai* así sea, sí, amen (II. 334-11), *biz bada gaurgero* sea pues en adelante (JESUSEN... 319-3).

## UKAN

Nere lan au luzègi ta gokaikari-samar itzul eztakigun, alik laburèn aztertuko ditut laguntzailè onen adizkiak; beste bienak, aleginez beintzat, ala ere laburago.

§ 8. INDICATIVO PRESENTE. Gipuzkeraz eriak erabiltzen eztituen adizkiak eta Euskaltzaindiak aintzat artutakoak auek dira: *duf, duk, dun, dugu*. OTOITZGAI auetan bein ere eztitut irakuri *duzu* ta *duzute*. Beti *dezu* ta *dezute* esan oi zuen Mendiburuk. *Duk* adizkiari zerbait gaineratu bear dionetan, aldiz *k* agerian uzten du, aldiz ordea kendu: *begiok bada zer egiten* DUEN mira pues lo que haces (I. 127-27), *itxok guti bat, itxok; ezduk au izain, ez, uste* DUKAN *diñako irabazia* aguarda un poco, aguarda; esto no ha de ser, no, ganancia tan grande como tú crees (I. 140-30). Erderazko «me han traído» Astigarañagan bezala *ekari naute*

dakar geienetan Mendiburuk; bein edo bein, ordea; Bizkaieraz bezala *nabe* ere bai, baiñan *v b* oren ordez ezariz: *alkez ta damuz beterik ekusten* NAVENEAN, *orain ekusten* NAVEN *bezala* cuando me ven lleno de vergüenza y de pesar como me ven ahora (I. 47-15). Laguntzaile onen adizki geienak Ubiñosek, Aguirrek eta beste Giputz idazleak bezalatsu eratu zituen. Lenteago esandakoa biñesan dezagun emen: *ozka*-zale zela gure Oyartzundar idazle bikaiñ au. Besteak bezala onek ere *adirazi* DIZKIDAN (I. 132"-35), *egiten* DIZKIDATZU (I. 46-2), *egin* DIZKITZUT (I. 61"-13), *egiten* DIZKITZUGUN (II. 293-5) dakartzki; baina *o* artzailea bitartean sartzen denetan agur gure *zki* eder ori, nondik edo andik laster agertuko du burua bere *ozka* ziztrintxoak: *eragiten* DIOZKA (I. 32-8) *dizki*-ren ordez, *Jan-goikoari zor* DIOZKAGUNAK (I. 58-6) *dizkiogunak* esan beañean, *zure laguntzari zor* DIOZKADAN (I. 107"-17) *dizki*odan-iztat, *eman* DIOZKATEN *ondasun andiekin* (I. 192-7) *dizki*oten esan bear zuela. Eztezagun onetan Mendiburu eredutzat artu. Orduko irabiamenean (en conjugación remota) ere orobat egin zuen: *genion* ta *zenion* ta *zion*-etik gauza asko dirala adiarazteko *genizkion* ta *zenizkion* ta *zizkion*-en ordez *ozka*-dun adizki auek erabili zituen: *eman izandu* GENIOZKAN (II. 271-33), *Jesusi añerazi* ZENIOZKAN (III. 371-20), *Kris-to Jaunak agertu* ZIOZKAN (I. 66-29), *barkatu* BALIOZKA *bezala* (II. 53"-7). Noizean beinka *ozka* onen ordetzat *otza* ere ateratzen digu: *beñiro eskatuko* DIOTZAGUN *beste askorekin* (JESUSEN... 232-25), *debozio oni zor ziotzala* (*Ibid.* 80-12), *emain* GENIOTZAKE *mila* (*Ibid.* 49-1).

§ 9. ALMENEZKO ADIZKIAK (flexiones potenciales). Gure egun auetan erderazko «yo puedo hacerlo» *nik egin dezaket* esan oi du eriak. Adizki au badarabil

Mendiburuk ere: *¿ezda hau ekus DEZAKEDAN erakeririk andiena?* no es esto la mayor locura que puedo ver? (I. 57-12); *gal nazakezu noiznai* podéis perderme cuando quisierais (I. 38''32), *erdits DEZAKEGULAKO uste osoa* plena confianza de que podemos alcanzarlo (I. 187-24). Adizki aukerak baino zaraño dirudite *ukan* laguntzailearenak. Bizkaieraz bezala galduak dira Giputzez ere oraingo adizkiak (flexiones próximas). Ona **Morfología Vasca-n** onéaz esanikoa: «el auxiliar transitivo forma con esta característica *ke* dos clases de flexiones: de indicativo y subjuntivo. En indicativo sólo viven hoy las flexiones remotas, habiendo muerto las de conjugación próxima (1). Algunas de éstas se leen en nuestros viejos autores, tales como *demanak bizian berea besteri*, DOKE *negafa beti* quien diera en vida lo suyo a otro, tendrá llanto para siempre (*Refranes*, 299)... e. a. Bizkaian bezala Gipuzkoako uri ta urixko askotan galdetu izan dut bizi ote diran *duket, dukek, duken, duke...* eta beron antzeko beste adizkiren batzuk. Ezetz erantzun zidaten non nai. Asko dakuskigu OTOITZGAI auetan: *alDUKEDAN argirik andiena* la mayor luz que pueda. (I. 188-20), *nekerik beñiz ezin DUKEN gorputzarekin* con el cuerpo que no puede de nuevo tener penas (III. 124''34), *berak digula, digun amorea gatik, guk dukegun beñi bien zatirik andiena* que él nos dé, por el amor que nos tiene, la mayor porción de las dos nuevas que nosotros podemos (¿comprender?). (I. 170''18), *DUKEZUN aldi guzietan* todas las veces que podéis (III. 138''12).

Onelako adizkiak gure egunetan ezfitugula entzuten esan dut, Bizkai-ta Gipuzkeraz ez. Napañoako ibar

---

(1) MORFOL. VASCA, pág. 770-16...

batzuetan, ordea, badantzuzkigu orainik. Aezkoan entzunak ona batzuk: *eztauket* no puedo, *egin doket* puedo hacerlo, *eztoket gori egin* no puedo hacer eso.

Aipatu ditzagun *Morfología Vasca-ren* beste itz batzuk. «No son por cierto pocas las flexiones potenciales de indicativo remoto que se recogen en viejos autores. También el pueblo, aun hoy, las dice con toda espontaneidad y en la mayor parte de las localidades al efecto consultadas». Gipuzkeraz ala ere uri guti batzuetan entzun nituen: *ik eman ukean*, *ark eman zukean* Ataunen; *nik jan nukean*, *ark jan zukean* Astigarañagan ta Igeldon. Onelako adizkietan *ke* orek maiz almenik eztu erakusten: *encliticatxo* bat, zentzunik gabeko itsaskintxo bat izaten da, ez beste gauzarik. *Zure Jauregia ikusi nai* **NUKEAN** *nik* yo quería ver vuestro palacio (II. 224-35) ezta ordea «yo podía querer ver». *Obe nukean nik nere lan au egin izandu banu lenago* (II. 13-30). Itz auetan ere al izaterik ezta nabari.

§ 10. Beriz ere zabal dezagun **Morfología Vasca**, Mendibururen adizki bitxi-bitxi batzuk zuztañez aztertzeke. «El segundo elemento reflexivo de recipientes transitivos, sinónimo del anterior, es el infijo *ra...* como elemento de conjugación sólo se oye en AN y dialectos occidentales. Así como *tsi* se pospone al núcleo, éste, su sinónimo, se le antepone, colocándose entre el elemento objetivo y el núcleo: *itxi gura badeutsazue* si queréis dejarle (*Per. Ab.* 206-15), *testifikatzen nerauela* que yo les testificaba (*Leiz. Act.* XX-21): *u + tsa* en el primero, *ra + u* en el segundo ejemplo». Leizañagaren adibide batzuk *drauet* eta besteren bat erakutsita gero, onela dañaio: en otros autores se lee *darauet* o *derauet*. Pierre d'Urt en su *Grammaire basque* pág. 122 dice continuamente de-

*raut, derauk, derauzkio...* etc. Andando el tiempo el pueblo ha hecho, según las zonas, una contracción— la de *au* en *o*— y la absorción de la *r* de este elemento reflexivo.

Gure Mendiburuk baditu onelako adizki *ra*-dunak, baina —añigari dirudiena— gauza asko gaitzat artuta soil-soilik (únicamente con objetos plurales) erabiltzen ditu. Eriaren adizki auek *otedizkit, dizkik, dizkio, dizkigu, dizkitzut, dizkitzugu, dizkitzute, genizkion...* onela dakarzkigu bere OTOITZGAI luze auetan: *eragozten OTEDEREZKIT niri* me impedirá acaso a mí... (II. 381"11), *bidegabeko gauzak emain DEROZKIK ere luñak* tu tierra te producirá cosas defectuosas (I. 129-37), *Jesusi eragiten DEROZKAN gauzak* las cosas que obliga a Jesús a hacer (II. 330-35), *eñetzen DEROZKIGU geren bañen guziak* nos abrasa todas nuestras entrañas (I. 261"20), *añeraziko DEROZKITZUT zure onerako diran bideak* os obligaré a tomar los medios que sean para vuestro bien (I. 249-23), *zuri guk emain erderozkitzugu* a vos no os los daremos (III. 100"6), *zeren zuri ere kentzen DEROZKITZUTEN...* porque también a vos os los suelen quitar (II. 171"25), *añerazi GENEROZKAN gure Jesus maitagañari* se los hicimos tomar a nuestro amable Jesús (III. 279-27). Beti objeto plural-dunak. Leizañagak eta Axulañek eta Yoannateguik bezala *darot, darok, daron... darogu...* edo beron zentzukide *derot, derok, deron, derogu* Burundakoak bein ere eztitu Mendiburuk erabiltzen: beti *diot, diok, dion... diogu*. «Objeto plural» dunak direnean batzuetan *dizkit, dizkik, dizkin...* beste batzuetan *derozkit, derozkik, derozkin; derezkit, derezkit...* ere bai. JESUSEN BIOTZAREN DEVOCIOA-ren liburuan *ra* ere badio bein: *ematen DERAZKIDAN atsegin ta gustoak* los placeres y gustos que me suelen dar (Ibid. 81-12).

§ 11. Gertakizun polit bat aipatzen du Cardaberaz-ek *Eusqueraren berri onac* deritzan liburuan (pág. 31). «Eskola-mutil bi bein batean Euskeraren gaiñean beren eztabaidetan ikusi nituen. Bata bizkaitaía ta bestea gipuzkoaía zan. Beren modura aseñatu ziran ta ezin besterik egin ta deadañari biak eman zioten. Bizkaitaíak deadar *kin kin kin* ta gipuzkoaíak *gaz gaz gaz*; eta ondo aspertu ziranean, bereala pakeak egin zituzten». Cardaberaz lekuko ta entzule zutela bi mutilko aiek bezala, gu gerok lekuko garelarik, lau alde berexitako euskaldun, adizki artzaiñe auek burutan artuz, izmizka asiko balira, Bizkaikoari besteak *dautsat dautsat dautsat* esan al izango liokete, Lapurdi-aldekoari *darot darot darot*, urutiko nappar Saraitzu ta Aezkoaíai *dakot dakot dakot*, Gipuzkoar geienai *díot díot díot*. Lau mutil auen artean ¿zein uste duzute, bere gaitzizen edo gaitz-deiturari politena eritziz, pozen ta beñeen ikusiko genukela? Nire ustez giputza, beraren *díot díot díot* oñi beste irurai baino ozenago, biguñago ta entzungaíago leritzokelako. Otsa bai, neronen belaríetan ere ots zoliago egiten du *díot* oñek; buruan ordea beste irurak bezain oso ezta ageri. *Dautsat*-ek *ts*, *darot*-ek *r*, *dakot*-ek *k* oñen bidez artzaiñetasuna (la cualidad de recipiente) darakuskiguten artean, tasun au *díot*-ek ezta ageri. Beronen lau izki (letra) auek beste zeren baten ezaugaíak ditugu: *d* gauza bat, *i* aditz-muiña da (núcleo verbal), *o* berari, *t* nik. **Morfología Vasca-n** (§ 806) «origen probable de este núcleo *i* parece ser la conjugación familiar» esan nuen. Eritzi onen beñi nai duenak ango leñoak irakur bitza; ta goazen auñera.

## EDIN

§ 12. Aginpeneko (imperativoko) adizkiak beste liburu askotan irakufi ta edozein uri ta urixkotan entzun ditezke; eñiak, orain beintzat, uldurik (contraídos) esaten dituela: beste alderik ezta. Mendiburuk *nadin*, *adi*, *bedi*; eñiak *naiñ*, *ai* (*ari* ere bai) ta *bei*. Askoren adizkiak (flexiones plurales) ezfigute goi-berik (diferentziarik) erakusten: *gaitezen*, *zaitez*, *zaitezte*, *bitez*. Beste zerbait darakus gainera gure maisuak: lagun-tzaile onezaz *infinitivoak* azkeneko *tu* gabe erabiltzea: *zentzatu*, *oroitu*, *añitu* ta *gelditu*-ren ordez *zentza*, *oro*, *añi*, *geldi*. Ona adibide batzuk: *zentza gaitezen* corrijámonos (I. 276"-8), *oro* *zaitez* acordaos (I. 37"-24), *añi* *zaitezte* asombraos (I. 206"-36), *geldi* *bitez bat egiñak zurea ta nere gogoa* quédense convertidos en una vuestra mente y la mía (I. 86-5).

Artzailedun adizkietan ere (en flexiones de recipiente) ezta alde andirik, bakañetan (singularekoetan) bat ere ez. *Sar bekit* éntreseme (II. 90-21), *eska beki* pídasele (JESUSEN... 181-15), *eñan bekie* dígaseles (II. 362-34). Artzailea irugañena denean edo adizkiak bere barnean o dadukanean, agur arauak, *ozka* ta *otza* laster erneko dira: *ufikal zakizkit* compadeceos de mí (I. 63"-12), *lagun zakizkigu* ayudadnos (II. 129-34); eta *gakizkion*-en ordez *asi gakiozkan* empecémosle (II. 214"-30), *zakizkio* erabili-beañean *mintza zakio-tza* habladle (I. 4-35), *asi zakiozka* empezadle (III. 208-2).

§ 13. Subjuntivoko adizkietan ere, orietan bezalaxe, iru gauza auek nabari dira: 1.<sup>a</sup>, eñiaren ulketak (contracciones) edo *edin*-en *d* jateak eztituela bakañetan (singularekoetan) egiten; 2.<sup>a</sup>, infinitivoak *tu* gabe erabili oi dituela; 3.<sup>a</sup>, *ozka*-dun adizkiak (*ozka* gaixo



au gabekoa ere badu gutierrez adizki bat). *An izan nadin* para que yo sea allí (I. 22''1), *maiz neka naddila* que me fatigue con frecuencia (I. 291''-16), *il adin artean* mientras mueras (I. 129-8), *sendor dedin* para que se robustezca (I. 4''-9), *izan ditezela* que sean (II. 101-6). *Bero dakion... biotza* para que se le caliente el corazón (JESUSEN... 101-16), *gerta dakigula* que nos acontezca (I. 209-35), *sar dakizun* para que se os entre (I. 80-25), *ufikal* DAKIOZKAN para que se le compadézcan (II. 377-18), eta *eman dakiozkala*-ren orde *eman* DAKIZKIOLA *gure Jaungoikoari eman-aldiñ esker* que se le den a nuestro Dios cuantas gracias se puedan (I, 85-13).

Erderazko «cuando yo me haga hombre» ta «cuando muramos» «cuando yo me hago» ta «cuando morimos» bezala dakuskigu; *egin nadinean* ta *il gaizeanean* esan-beaŕean *gizon egiten nazanean* (II. 150-21). **Morfología Vasca-n** (p. 671-21) onelaxe erakutsi zan au: el pueblo apela con sobrada frecuencia al presente habitual de indicativo, cuando se trata de los subjuntivos temporales *nean*, *neko*, *netik*, *narte* y *nartean*; diciendo, en vez de *il nadinean* o *naitenean*, *ilten nazanean* liter. cuando yo suelo morir... En esto habrá influido sin duda la analogía con otros verbos conjugables. En éstos, efectivamente, no hay verdadera flexión de subjuntivo. *Natorenean* significa cuando vengo o venga, *abileneko* para cuando andas o andes, *doanetik* desde que va o vaya... etc., de tal modo que en ellos la idea de subjuntivo está únicamente en la mente del que habla. El pueblo por instintiva analogía da a las flexiones indicativas *naz*, *az*, *da*, *gara*, etc. significación de subjuntivo que de suyo no la tienen».

Dakuskunez, Mendiburu onetan eŕiak berarekin

eraman zuen. Beste adizki eder onetan ez. Eriak «si yo entonces muriera» adiarazteko, *edin* utzi ta *izan* laguntzailatzat artuz, *ilko banintz* esaten du, gure egunotan beintzat. Begira zein mamintsuak diren Mendibururen adizki auek: *izan* BANENDI *ni ere...* si también yo fuera. (I. 19" 30), *zentza banendi* si me corrigiera (I. 292" 7), *nere gogoan sar baledi* si entrara en mi mente (I. 38-17) *erdira balekit biotza* si se me partiera el corazón (JESUSEN... 372-24). Beste oar asko egin gabe utzi ta goazen laugarren laguntzailea aztertzer.

## EZAN

§ 14. Aginpeneko edo imperativoko adizkiak erriak ederki, geienak beintzat, ederki gordeak daduzka. Irugarrenekoak ez. Uri ta urixko geienetan *eman beza* ta *bezate*, *ekari bitza* ta *bitzate* berorika itz egiten denetarako daduzkate ta orien orde *dezala* ta *dezatela*, *ditzala* ta *ditzatela* darabiltzate ezpaiñetan. Mendiburuk *ekus* BEZA *edozeinek* véalo cualquiera (III. 306-3), *usketa guziak utz* BITZA deje todas sus faltas (III. 306-15), *eran* BEZATE *eran al adiña confesari onak* digan cuanto puedan decir los buenos confesores (I. 147-33). Bururatu dezagun len irakatsitako zerbait. «Hay otra característica de objeto plural muy curiosa, no ciertamente por poco oída, sino por su limitado radio de acción. Es *it*, que sólo se usa en flexiones del auxiliar transitivo precediendo al núcleo *u* en indicativo (*ekari ditugu* los hemos traído) y al *za* en otros modos: *ekari ditzala*, plural de *dezala*, que los traiga... (1). Mendibururen egunetan aditzaren gaiak etzituen iñork bear bezala azertu. Humboldt-ek dienez Astarloa izan zan ikaste sakon onetan lenengo

(1) MORFOLOGÍA VASCA, 543-51...

uratsak eman zituena (1). Ezta beraz ariğari Mendibururen adizkietan noiztanka ustxo bat edo beste agerzteea. *Idiki itzazu ta zabal itzazu* esan-beaŕean *idiki zatzu zere begiak* abrid vuestros ojos (III. 101-27), *zabal izkitzu* abridlos (I. 90''10) irakurtzen dugu; eta erderazko «quitensele sus afaduras» adiarazteko, *ken bitzaio* esan beaŕean, *ken bekiotza bere lokariak* idatzi zuen (II. 209-22). Bene-benetan ariğari dena auxe bai bada: gure euskera amai gabeko ta sakon onek beronen sustrai ta eŕoak ilunpean zituelarik, idazle bateg, Mendiburuk, onen yasean ta ederki bere adizkiak ugari ta geientsuak garbi ta kutsu gabe erabili izatea.

Beste Giputz idazle geienak, zertan ari diren iğari gabe, maiz laguntzaile baten ordezt beste bat artzen dute, gipuzkerazko *ezan* utzi ta Bizkaierazko *egin* artu. Eriak ere tokirik geienetan berdin egiten du. Mendiburuk, nik dakidala, bein baizik etzuen aldaketa au egin. *Begira zaiezu* «miradles» dio bein (I. 92''3) ta beste beintxotan *begira egiezu* (I. 208-5).

*Edin* aztertzean esan dugu eŕiak galduak daduzkala *il banendi* ta *baledi* ta beron ordezt *ilko banintz* ta *balitz* erabili oi dituela. Orobat gertatzen da laguntzaile onezaz ere. «Si yo hiciera una cosa «eta» si yo hiciera varias cosas» eŕiak gaur non nai *egingo banu* ta *egingo banitu* esaten du. Mendiburuk adizki eder auek dakarzki: *egin baneza nik* (I. 283-14) ta *egin banitza gaurgero nik* (I. 292''8), si yo los cogiera *ar banitza* (I. 56''13). Bi tokitan *banintza* irakuŕi dut *bانيتza* onen ordezt: *ezagu banintza* (I. 48-4), *ur̄a al banintza* (II. 133-33). Bitarteko *n* ori aŕotza da adizki orietan.

Egun oso bat gutxi izango nuke aditx laguntzaile

---

(1) MORF. VASCA, 802-20.

onen adizki guziak, Mendibururenak, banan banan azaltzeko.

Atsedean bat ar dezagun lan onen irugarren atalean sartu orduko.

### III

**Sumario.**—1. Mordolokadak.—2. Erdalkeriak.—3. Bizkai-ko itz ta esakerak.—4. Esakera eder batzuk.—5. Mendiburuk zenbait atizki nola darabilzkien.—6. Bere zeapen (descripción) bat.

§ 1. Mendibururen eskutiko lanetan ikasgarri dira ez bakarrik orainarte aztertu duguna — idazkiak — baita beraren idaztankera (estilo) ere. Edozein idazle zaíren eskutik zer on askoren artean akasdun zerbait ere sortu da. Ezta beraz arigarri Mendibururen leíoe-tan ere esakera eder ugari ta ozenai mordolokada ta erdalkeria bat edo bestetxok lagun egitea.

Norbaitek eta bear bada nortzukbait itz zakar ori lenengo aldiz belafiratu naiz begiratu zaienean, galde egin dezakete ¿zer dugu mordolokada? Ona zer den. Greziako Zilizia zeritzaion unean Rodas-aldetiko or-emenkari batzuk uri bat sortu edo beintzat beren an-tzekotu omenzuten, Soloi izendun uria. Beren yatoñiz-ko mintzoz nasi zuten inguru aietakoa ta naste artatiko izkuntza Atenas-aldekoen ezpainetan *sololikismos* izan zan. Añezkero «Solecismo», letra bat gora-bera, edo-zein izkuntzatan, naiz alemanez naiz frantzesez, edo-zein erderatan solecismo izendatu oi dute onelako izkera nasia. ¿Zein euskaldunek ezotedaki euskera-mordolo ta erdera-mordolo zer diren? Euskal-meus-kal, erdal-merdal esakeratxoak. Solecismo oñi *mordolokada* baino egokiago datorkion itzik eztazagut.

Norbaitek, gorago agerturiko sumarioa naiz entzun naiz ira-kurizean, izan diteke idazle bat goratzeko lanean bere mordolo-

kada ta erdalkeriak erakusteari afigafi eriztea. Mendiburu idazlearen tankera ikasteko asmoz asi dut nik ene lantxo au, dena denez agertzeko, ez ordea goratzeko, bêratzeko ala ere gutiago. Gure izkera sakon ta ingurukoen antz gabeko au azaletik baizik etzuten ikasi Mendibururen egunetan eta oso gutik. Mordoġokada ta erdalkeria geiago ez ediretea auxe bai, auxe da afitzekoa. Azter ditzagun bada gogo onez Mendibururen lefoak. Zuzen ez-tiranak irakufiz okefuneak alde bat uzten ikasiko dugu. Arauz ta gainera lirainki eginak direnak (eta geienak olakotxeak ditugu) arauz idazten irakatsiko digute.

Ogei bat mortxakatan erakutsiko ditut mordoġokadak.

A) Mugaitza (artikulua), aoz naiz eskuz, batean ezari, bestean kendu, orélaXe erabiltzen dugu. Batean «**gizona** nerekin etofi zan», bestean «**edozein gizon erioaren bildur izaten da**». Mendiburuk itz askoren azkeneko *a*, onelakoxe *a* bezala, aldakor bailitzan, ezari-kenduka erabiltzen du. **Ait eternoa** I. 169''14, **ait eternoak** I. 214''33, **asm al diteken baño gauz andiago bat** I. 59''10, **bizitz onetarako egin ninduzun zuk** I. 83''14, **garbier au** II. 161-31 zure **laguntz** I. 83-13, **ais aski** muy fácilmente *aisa aski*-ren ordez (III. 85-10?), **dudarekin bad ere** I. 84-3, **ala bad ere dagigun egin bear duguna** I. 99''16, **Fest andi** II. 252-19, **ibiler onen** II, 149-2, **Trinitateko bigaren person** I. 204''4, **lots guzia** II. 54-18, batean **bizitza gaistoak** II. 364-23 eta bestean **bizitz hau** (Ibid.), **eskaler onetan** III. 308''32, **kafoz onen olak** III. 323''31; **sakrifizio, ofrend edo present andi bat** III. 400-21, **eskaer guztiz ona** III. 388-24, **gure Jesusen kutx edo ark eder aldareko sakramentua** III. 365-7, **Eliz bat Jerusalem en egin-artean** III. 361''3, **ezpat zofozt bat** III. 211''20), **arantz luze gogofez** II. 365-17.

B) Arira datoz *Morfología Vasca*-ko itz auek: «debido a que en las lenguas románicas que rodean a

la nuestra, los demostrativos de los tres grados se confunden muchas veces, empleando por ejemplo «así» para indicar «de este modo, de ese modo, de aquel modo», «tan» para designar igualmente los tres grados; por esta razón, y en virtud indudablemente de esta influencia románica, muchos vascos emplean generalmente el demostrativo de tercer grado en vez del segundo y del primero». (*Morfología Vasca*, página 213-34...). Mendiburuk ere *ona nola* esan beaŕean *ara nola* dio I. 2-2. Geienetan, ordea, eztu onetan mordo-ġokadarik egiten: *oŕa zertaratzen den... arima* I. 147''30 eta esakerak aztertzean ikusiko ditugun adibide batzuetan (Ikus 56-garen oŕialdean 0).

Z) *Aurtasun* esan zuen *aurtzaro*-ren ordez. *¿Ezotedakarte aurtasuneko edo gazte-denborako zuen asitze txarġak?* I. 45-16. Norbaiti gogoratu lezaioke oartzea: «*¿Aurtasuna* niñez ezalda? *Aurtzaroa* ere ezalda niñez? — Bai, yauna — *¿Eta* bat eztirala? — Eztira bat, bana dira. Gure *astia* ta *aldia*, erderaz bata ta bestea «tiempo» izanaŕen, bana dira; euskerazko *aŕeba* ta *aizpa*, erderaz biak «hermana» izan ta ere, bana dira. Onelaxe *aurtasuna* ta *aurtzaroa* ere: biak dira «niñez»; baina lenengoa, *aurtasuna*, la niñez en abstracto da ta *aurtzaroa* beŕiz la época de la niñez. *Gaztetasun* ere esan zuen *gaztezaroa*-ren ordez: *aurtasun loiaren ondotik etoŕi zen nere gaztetasun loiagoa* (I. 45''21).

D) Erderazko «que le llama, que le invoca» bat-ean dio lapurtaŕak bezala, ederki, *deitzen duela* ta bi leŕo beraxeago bizkai ta gipuzkeraz bezala, gaizki, *deitzen diola*. Lan onen lenengo atalean esan nuenez, Mendiburu *eŕetoriku* andia zan ta gauza bat bi aldiz berdin esateari etzeritzaion eder. Onegatik erderazko «Dios» berak beti *Jangoiko* esanaŕen, bi aldiz itz au

aipatu bear zuenetan, bigařenerako *Jainkoa* artzen zuen. Erderazko «vuestro» izat *zure* beti erabiliařen, ona bi aldiz berdin ez esatearıen zer egin zuen: *zure gorputz* ori *zere Jangoikoak eman zizunean* I. 11-27.

E) *Egiazki*-ren ordez *egiaki* dio bein II. 335-7. ¿Elaztegiko (imprentako) ustxoren bat ezoteda?

F) *I uldu*-beařean agerian uzten du noiztanka. *Orain, bai, orain asitzen naz ezagutzen* I. 45-33. *Asiten naz* arauzko esakera da, *asitzen naz* mordolokadatxo bat. Ořialdean bertan, amabost leřo gorago, *zuen asitze txaretik* irakur diteke *aste txaretik* esan-beařean.

G) Mordolokadatxo au eřiak ere askotan egiten du. *Itzultzen da Jesus... Judasekin zetozen soldadu ta gizon guzietara* II. 279'1. *Gizon guziengana* da arauzko esakera. *Morfología Vasca*-n 313-7 «no hay vasco que diga *zezenera* por *zezenagana* o *zezenarengana*» esan ta gero itz auek gaineratu nituen: en plural es muy frecuente valerse de esos vocablos como si fueran de seres inanimados: *lagunetara* por *lagunakana*. Eta Leizařagaren *ardi galduetara* aipatu-ondoan» *ardi galduakana* o *galduengana* suena tan bien por lo menos» esan nuen.

H) *Ařiturik gelditu zen Pilatos ekusi zuenean Judatařak, Jesus utzirik, artu zutela Bařabas, lapur gaisto, gizon-ilgilea* II. 348-12. Arauzko ta egiazko euskalitzta *iltzailea* da, *ilgilea* ez. Len aipaturiko liburu ořetan (*Morfología Vasca* 75-18) *gile* onezaz onako itz auek ageri dira «es sufijo pleonástico, compuesto de dos agentes: *gin* y *le*. Su tema, como el de *gin*, es siempre un sustantivo». Erderazko «matador, asesino», «matar-i» dagokion aditz zâr eder *eran* orain esan ezarıen, *erale* edo *eraile* egun ere entzun oida.

I) *Eginen naz, bai, eginen naz gizon, gizon egi-*

*teko nere hordua etortzen denean; ta gizon egiten nazanean, zure ta zure ondorengoan odoletik artuko dut nik nere gizatasuna* I. 143"25... Baten ordezt bi dira itz auetan dakuskigun mordolokadaxoak. Arauzko esakerak beste aukerak dira: *ordua etofri ditenean* ta *gizon egin nadinean*. Zabal dezagun beñiz ere len aipaturiko liburua. «El pueblo apela con sobrada frecuencia al presente habitual de indicativo, cuando se trata de los conjuntivos temporales *nean, neko, netik, narte* y *nartean*; diciendo, en vez de *il nadinean* o *naitenean*, *ilten nazanean* liter. cuando yo suelo morir, en lugar de *il adineko* o *aiteneko*, *ilten azaneko*; por *il dadinetik* o *daitenetik*, *ilten danetik*; substituyendo *ilten gareanarte* a *il gaizanarte*; y en vez de *il daizanartean*, *ilten diranartean*». Mendiburuk beste nonbait ere (II. 150"21) *il gaizanean* esan-bearean *iltzen garanean* ezafi zuen. ¿Zertan otedatza esakera auen mordolotasuna? Subjuntivo ko laguntzailen ordezt indicativo koak artzean: *edin*-en ordezt *izan* ta *ezan*-en ordezt *ukan*. Leizarra-garen esakera eder au (Joan. XII-47) *baldin nehork entzun baditza ene hitzak* (edeñago izango zan *ene hitzak entzun baditza* atera balu) oraingo idazlerik geienak, onela mordolotuz, emango lukete: *baldin neork ene hitzak entzuten baditu*.

J) Bein baino geiagotan oker samar darakus Mendiburuk *le* atzizkia. *Morfología Vasca* (78-24..) *le* onezaz auxe dio: agente de verbos infinitivos terminados en *i* o *n*. El verbo ha de ser transitivo, pues con los neutros no cabe el uso de este sufijo. No se puede decir, ni dice el pueblo, *egole* por el que está, *yauste* o *erorle* por el que cae. Larramendi, no acordándose de esto, creó, para designar el vocablo correo, el incorrecto neologismo *yoan-etorlea*... Así como la



le/

*i* final se elide ante <sup>l</sup> *ç* siempre que se pueda, la *n* se elide en cada caso. De *egin*, *eman*, *erun* nacen *egile* hacedor, *emale* dador, *erule* ponedora de huevos (gallina). Ona Mendibururen itz araugabeko batzuk: *emendik aienatuak izain dira etorle berak* (II. 225-12), *zori oneko ibil-le zuzena ni* (II. 226-21), *gure Aita ezin maitaleagoa da gure Jangoiko egile au* (II. 227"35), *gure garaile madarikatua* (II. 249-11), *sartzen da gero Erege ezteilea* (III. 296"35), *atseginzaleak, jostaketan bilaleak* (III. 392"6).

K) Infinitivoen azkeneko *n* *te*-ren aurrean beti uldu (kendu) egiten dugu: *egitea*, *ez egintea*; *entzuleko*, *ez ordea entzunteko*... eta beste eun, ezunerik edo excepción gabe. Mendiburuk bein ezunetxo bat asmatu zuen: *atozte, nik emain dizuët, zeren lanean iraunteko, behar dezuten janari indartsu nere grazia* (I. 98-18).

L) *Hari zaitzke bada nai adiña denboraz Jangoikoaren izate andi-luze-zabala neuřitzen ta neuřitzen* dio Mendiburuk I. 59"16, eta itz auen esker-aldean beste auk dakartzki: *¿nork arkituko du edo neuřituko Jaunaren tokia?* I. 59-15. *Neurí*-ren ordez Frantzia-aldean *izari* esan oi da. *Neurí* (batzuen *ezpainetan negurí*) darabilgun euskalkietan *neurtuko* ta *neurtzen* (nonbait *neurtuten*, *neurketan* ere bai) entzun oi dira; bein ere ez, ene belarriok beintzat, *neuřituko* ta *neuřitzen*. Noizbait ordea *neurí* ez bakarrik izena «medida» baita aditza ere izan dela dirudi «medir» (1), *itzaří* despertarse ta *iratzaří* despertar bezala. Inoiz aditza izan ezpailitz, eñiaren *neurtuko* ta *neurtzen* baino arauzkoago lirake Mendibururen *neuřituko* ta *neuřitzen*. *Gorí* rojo ta *larí* apurado (adibide

(1) «*Leurí dozo* ha medido V.» Lafaungo esakera da.

geiago ez aipatzearen) bein ere ez tira, dakigula bein-izat, aditz izan. Oñengatik enrojecer ezta *gortu* esaten, *goñitu* baizik; «apurarse» ere ez *lartu*, beti *lañitu*.

M) Zabala dezagun beñiz ere gure *Morfología* (276-13...). Nuestros pronombres demostrativos de primero y segundo grado singulares y plurales *au*, *ori*, *auk* y *oriek* con sus variantes dialectales, además de significar «éste, ese, éstos, esos» pasan a significar lo mismo que los pronombres personales *ni*, *i*, *gu*, *zu* en tres casos: el primero se ha expuesto ya al tratar del vocativo (§ 433); 2.º, cuando concuerdan con un epíteto: *uste nuen nar onek* yo, tonto de mí, creía (Iturriaga), *nik esker baakotzar onek* yo, yo ingratazo (Añibaño), *nogana*, *ezpada*, *zeugana*, *ene Aita*, *Egila eta ongin maite oregana?* ¿a quién sino a Vos, mi Padre, Criador y Amado bienhechor? (Añibaño); 3.º, cuando los tales pronombres se refieren a un verbo mediante el afijo conjuntivo *n* «que» *nazan guzti au* todo lo que soy (Añibaño)... *eta abar*. Mendibururen iru liburu eder auetan zuzen ta arauzko ez tiran esakera batzuk ageri dira. *Ni, ark maite nauen au* esan beañean *ni, ark, maite nauena* (Jesusen 301-23), *nik erotzar onek* esan-beañean *nik erotzarak* (l. 33"11), *niri... izandu dudan oni*-ren orde *niri... bizi uñatu galdua izandu dudanari* (l. 22"7). *Zuk nere Jangoiko maitagañi orek* esan-beañean *zuk nere Jangoiko maitagañiak* dio (l. 22"20).

N) En el uso de *bera*, *berori* y *berau* dio *Morfologiak* (222-6) sucede que el tercer grado, el lejano, usurpa en muchas zonas el puesto de los otros dos; lo cual, como se dijo ya (§ 327), se observa en toda clase de ideas demostrativas. Mendiburuk batzuetan arauz darabilzki itz auk, noiztanka ez orde. *Hau berau adirazten dizue* (l. 101"24) arauzko esakera

da. *¿Zenbati ta zenbati gertatu oi zaie ori bera egungo egunetan ere?* (I. 96-7). *Hau berau bezala ori berori* esan bear zuen.

Ñ) Geienetan aldi-izen artikulu gabeai bear bezala ezañi oi dizkie *-ko*: *noizko*, *gaurko*. Adibide onetan *-ko* oñen ordez bidezko ezten *rako* bat sartu zuen *Galdua naz ni beti ta betirako* (II. 193''21).

O) Beste liburu batzuetan *-za-* ta *-tza-* bezala, *-ta-* dakusku Mendibururenetan: *nitaz* de mí, *gutaz* de nosotros. Axularék, Elkanoko Lizañagak eta Aetzak ere *-ta-* esan oi dute (**Morfología Vasca** 307-27). Beronen zentzukide *za* gaitzat artuz «sólo se usa con el afijo instrumental z, dio *Morfología Vasca* (308-36) pero no con cualquier tema, sino con los pronombres personales, demostrativos y algún cuantitativo como *asko*» An erakutsiriko adibideai Mendibururen itz eder auek indaía ematen die: *nitaz ere Judasez bezala* (eztio Mendiburuk *Judastaz*) de mí como también de Judas (II. 319-18). Adibide baten ordeza *ta* oñek iges egin zion: *nor zuez jabetu liteken* (II. 139''9), *nor zue-taz* esan bear zuelarik.

P) *Derivativos abundanciales*-en artean lau ageri dira len aipaturiko liburuan: *ti*, *tsu*, *zto* ta *zu*. *Tidunak* ogei ta amazapi itz irakuñi ditezke: *adurti*, *añenti*, *bakarti*... eta abar (*Morfología Vasca*, página 127). Aiezaz gainera beste auek dakartzki Mendiburuk: *urikalti* misericordioso II. 152''29 (Iztegiak badakar ta *Morfologiarako* enuen nik aintzat artu), *nekati* paciente II. 180''8 (au ere Iztegian bada, baina eñiarena oteden ezbai bat erakutsiz), *beharti* menesteroso (Iztegian etzuen ostaturik izan) II 223''19 ta III. 401-18, *odolti* sanguinario II. 365''34 (eñiarena oteden ezbaia erakutsiz ageri da Iztegian). *Belarti* ta *indarti* ere badakazki Mendiburuk, eñiaren *belardi* ta

*indartsu* aldatuz noski: *gu guziok izandu gara ardi txar eñebes galduak bezala; bada gure Jaunaren belarti onak eta Elizako Sakramentuetako jan-edan indarti garbiak utzirik, sasiz sasi ibili izandu gara* (III. 18"2). Eñien itz purtzil auei Iztegian sarbiderik eman. *Oñazeti* atormentado (II. 317"34) ta *zorti* deudor ere (Tolosako elaztaldikoa da azken au, 556-g<sup>n</sup> ofialdekoa) Mendibururenak dira. Eñiarenak ote-diren eztakigu ordea.

R) *Ti bezalaxe tu* atzizkia ere bear ezten eraz noizean beinka erabili zuen. Erderazko «vivir» euskeraz, arauzko euskeraz, *bizi izan* esan oi da. Mendiburuk ordea, Napañoako alde batzuetan oi denéz, *bizitu* artu zuen aintzat: *gaitzetik gaitzera ibili naz ni bizitu nazan denbora guzian* (I. 45"10). Izan ta *egonen* ordez geienetan *izandu* ta *egondu* idazten zuen. *Ari izan* «ocuparse» *aritu* esaten du maiz gure gizonak. *Oñetan haritu naz ni* (I. Prólogo. *Irakurleari* lin. 14). *Odoldu*-ren ordez *odoltu ere* Eñonkari ta Zuberon bezala, irakurtzen diogu (III. 139-6 ta-8).

S) Erderazko «todo esto» *guzi au* èsan-bearean *hau guzia* esan zuen (eztakit esaten zuen ala ez): I.-45"24.

Mordolokadak aztertu ta azaldu edo beintzat azal eratu ditugunezkero, beste onenbeste egin dezagun erderakadak gaitzat artuz.

§ 2. Irutarikoak dira edozein euskal-liburutan, guti edo gei, ediren ditzazken erderakadak: itzezkoak, kutsuzkoak eta yoskerazkoak. Frantziako euskaldunen *bortxaz* II. 170"29, *fite* (III. 168?), *peril* I. 145 ?, *malhur* II. 264 ? eta gainera *prest* nago I. 55"20, *iguala* contrato (la iguala) II. 243-34 ta II. 244-12 *amorez* III. 168-19, *abian* en camino III. 333-20, *kaso geiago* I. 68"37, *jende* I. 75"4, *trance* I. 48-27, *denbora* III.

57? ta gorago aipaturiko *eskaler* ta *person*, *ofrend* edo *present*, *ark* edo *kutx...* eta abar eta abar. One-lako itzak erabiltzea ezta pekatu, Lañamendiren beraren ustez ere. Ona emen berak orain eun ta laurogei urte Mendibururi eskuz bidalitako eritzia. «Euskerari eransi zaizka gaztelaniatik, latiñetik edo beste izkuntzetatik itz asko, baña adituaz ta oituaz euskerazkoak beziñ ongi aditzen diranak; eta oyek utzi bear ezfitugu ta bear bada noiz edo beñiz obeko da one-lakoak usatzea euskerazkoak baño, batez ere Elizgauzetan ta gure animen salbazioari dagozten egikarietan (1).

Erderazko kutsudun esakerak, beste liburu askotan bezain ugari ezaren, badakuskigu Mendibururen otoitzgai auetan.

Ona emen batzuk: A) Erderazko «¡cuánto os debemos, oh buen Jesús!» bide zedukan apaiz gartsu ark buruan, itz auek idatzi zituenean: *zenbat zor dizugun; Jesus ona!* «En admiraciones, dio *Morfología Vasca* (429-16), para traducir «cuánto, a, os, as» dejamos *zenbat* y nos valemos de *amaika, amaka, ameka*. ¡*Amaika bidar! ¡ameka aldiz!* ¡cuántas veces!». Los traductores de los *dialogues basques* cayeron de brucés los cuatro en el *zenbat*. «¡Cuántos no deben a estas moscas la salud!» tradujeron *zenbatek* tres de ellos, el suletino dijo *zunbatek* (p. 17-10) en vez de *jamaikak (amakak, amekak) zor die euli oriei osasuna!* Mendiburuk *¡zenbat zor dizugun, Jesus ona!* ren ordez *¡Amaika zor dizugu!* esan bear zuen.

B) Erderazko «conjunciones de calco alienígena»

---

(1) Jesusen Biotz *maltearen debozioa*. Tolosan, 1882, pág. XXIII.

amabost dira euskera mordolotuz erabiltzen ditugun conjunción auek. (Morf. Vasca p. 490. -1, -2, -3.). Conjunción aietarik bat—*zeren*—askotan agertzen da Mendibururen lanetan. *Anitz amore zor dizut, zeren zuk, nere behar etziñala, ezerezetik atera ta egin ninduzun* (I. 22-20), *¿zergatik ote? zeren ezdituzten beren jan-edanak beren aldietan* (II. 196-22). *Beren jan-edanak beren aldietan eztituztelako* da arauzko esakera. Beste adibide bat: *zeren nigandik zerbait uste dezun* (I. 46-7) arauzkoa ona zein den: *neregandik zerbait uste duzulako*. Beste bi eratarara ere adiarazi diteke: *neregandik zerbait uste baituzu ta zerbait uste duzu-ta*.

Z) Erdal-azkenkidun itzak ere irakurri oi ditugu liburu auetan: *asmazio* III. 217-20, *asaldazio* III. 224-24, *aienazio* III. 240-22, *tiñikazio* III. 385-19, *amuñazio* III. 189-19. Itz auek irakurtzean norbaitek Mendibururen izena itz edo itx auek asko bēratzen dutela uste izan dezake, batez ere euskerak orien ordezko itz garbiak badituela baldin badaki. *Asmo*, *asaldatze*, *aienaldi*, *tiñikamen* ta *amuñu*: oñ auek irakurtzeko itz garbi eñiarenak. Au gora-bera ez uste izan Oyartzuar idazlearentzat itzalgari direla. Aren egunetan *Lingüística* yaio-beñi zan, euskerazko ikaskizunak aurzaroan zeuden. ¿Nork daki bere egunetako euskalariren bategen -zio ori euskerazkoa zela Mendibururi sinistarazi ezotezian?

D) Erderazko «¿qué deudas entonces las vuestras!» *jorduko zuen zoñak!* soil-soilik esan-beañean *jzer zoñak orduan zuenak!* ezañi zuen (I. 45-28) ¿Oroitzen zerate, euskaltzain egoañitsuok, orain eun bat urte Donostian (Donostin ez) Noruega-aldeko melodia bat, diotenez, ointzat artuta, norbaitek egin zuen neurritz polit auezaz?

*¡Donostiako (1) gaztelupeko  
sagardoaren gozoa!*

Zori onean etzuen bertsolari ark «izer gozoa den Donostiako gaztelupeko sagardoa!» esan, zori onean ez. Gauza batzuetan eriak beraren maisuak baino geiago daki. Noizean bein erdalkutsu gabe ateratzen zituen Mendiburuk arimenezko esakerak. *¡Egiaren arigaria!* qué asombrosa verdad! (I. 48"31). *Zer egia arigaria* baino askozaz garbi ta txukunago da berak esan zuen ori.

E) Erderazko «en lugar de recibir vos eso bien» onelan eman zigun gure aurretiko euskalari ark: *zuk ori ongi artu-lekuan* (III. 240-30). Lugar *leku* da, *toki* da, *une* da; baina «en lugar de recibirlo vos» ezta *zuk artu -lekuan*, ezta *zuk artu-tokian*, ezta *zuk artu-unean*, *zuk artu-bearean* baizik. Beste esakera batzuetan berdín egin zuen. «En lugar (edo en vez) de hacer eso» *ori egin lekuan* eman zigun (I. 46-1) *ori egin-bearean* esateko. Bein edo bein ordeá euskera utsezko esakera ere irakurtzen diogu: *zure éfan éfazak egin-bearean* I. 46"14. Zori onean *egin -lekurik* ezta emen ageri.

F) Don Vicente Salva-ren erderazko gramatikan (p. 239-19) esakera au «a conocer su perfidia» ta beste au «si conociera su perfidia» berdín-berdín dirala irakurtzen dugu. Mendiburuk orien antzeko esakerak itzez itzultzen ditu, itzulaldi bakoitzean erderakada bat idatziz. «A traer yo esas cosas en la memoria» onelaxe erderatu zuen: *nik oriek gogoan erabiltzera* I. 56-5, onela itzuli bear zuelarik: *nik oriek gogoan erabili banitu edo nik oriek gogoan erabiliezkeró* (*erabiliz geroz obe*). Ogei aldiz gutienez irakufi ditut

---

(1) Ez Donostiko.

Mendibururengan onen antzeko erderakadak. Eriak euskalkiren batean onelako esakera bat edo beste berretzat artua daduka. Ezin ukatu dezake. ¿Zeiñek eztu B. ta G<sup>an</sup> onelako zerbait entzún? *Ori jakitera guk ere (bere) zerbait egingo genduan.* Erderazko «a saber eso» *ori jakin banu, ori jakin-ezkero* askozaz txukunago dira maiz entzun ta esandako *ori jakitera* baino.

G) Erderaz «le ama de veras» en ordez «le quiere mucho» esan oi danez, *maite izan*-en zentzukidetzat (sinonimotzat) *nai izan* maiz erabiltzen du Mendiburuk. Erderakada au ere, matxin gañatza Euskalefiko aloñetan bezain ugari, dakusku Otoitzgai auetan. Ona adibide bat edo beste. *Ezdu aditzen, ezkontzari dagozkan gauzetan, guratsoen ta ongi nai diotenen eñanik bat ere.* (l. 96-14) *Oso maite dutenen eñanik, maite maite dutenen eñanik...* euskerazko esakera edeñak dira; beste ori—*ongi nai diotenen* ori—erderakada aundia.

Irugaren motazko erderakadak joskerazkoak dira, *Sintaxis* nolabait atzekoz aurrera daukatenak. Onetan-txe, nik uste dudanez, gutienik erdalantzekotu zuen Mendiburuk bere idaztankera. Baditu bai erderaz jositako euskal esakerak. Ona bat edo bestetxo:

*Zorionekoak gu, gogortzen ezpagara geren bide gaiztoetan* (l. 171-23). Esakera au, onela josiezkerok, euskerazkoago liteke: *Zorionekoak gu, geren bide gaiztoetan gogortzen ezpagara* (1). Beste bat: *Zorioneko semea zu... egiten badezu gogoz hitzez ta eskuz egin behar dezun guzia* (l. 30''22). Euskeraz josi ditzagun itzok: *zorioneko semea zu... egin behar duzun guzia gogoz, hitzez ta eskuz egin badezazu.*

---

(1) Aldi baten giputzez ere *gogortu ezpagaiz* esan bidezen. Orain galdua da.



Oartu beza bide nabar irakurleak esakera au—*egin badezazu* — *egiten badezu* baño askozaz jatorago dela. (Ikus lan onetako bederatzigarren mordolokada). Bestetxo bat. *Zugana nadin damuz ta urikiz* (I. 49-15). *Damuz ta urikiz zugana* (edo *zuregana*) *nadin* arauzkoago da. **Morfología**-n, 554-25, Moguelen itz auek *nik ereinañen galgaraua soloan* aipatuondoan, esakera auen araua aipatu zan: «mejor construido estaría *nik galgaraua soloan ereinañen*, pues los afijos conjuntivos, por su oficio de poner en relación una frase con otra, deben, como los mojonos, ocupar el extremo de su jurisdicción».

§ 3. Bizkaierazko itz ta esakera batzuk ere baditu gure Oyartzuarak.

A) *Amoretzakeak* edo amore bageak III 281<sup>2</sup>. *Tzaka* onen berri **Morfologian** 243-31 ediren dezake irakurleak.

B) *Etzen asko* no era bastante (**Jesusen** 372-6). *Aski* esan oi da euskalki geienetan *asko* oñen ordez.

Z) *Nioiz ere baño hastiroago nere Missioñetan* (I. Pról. lín. 18). Burundan ta Sakanaldean bizkaierazko beste itz ta esakera askoren artean *asti* ere esaten da, Donostialdeko *beta* ta Hazparñen-inguruko *aizina*-ren zentzukidetzat. Sakandañak (Bañankesak) *astitsuak* omendira, gaitzizenez. Lañandañen ezpaineñtan. *Hastiz* «a tiempo» ere badakar Mendiburuk I. 1<sup>36</sup>.

*Jakin bagez* I. 1-16. Geienetan *bage* erabiltzen du. Gipuzkoan geienak *gabe*, Orexan *bare*, Lañanun *bae*. Nere ustez yatorizko ta yatorena *bage* da, *gabe* beronen metátesis delarik.

E) *Gizon dongea* I. 104-27. *Dongekeri* ere badakar **Jesusen Biotzaren debozioan** 307-13.

F) *Gitxitan*: **Jesusen** 141-12 ta 205-21.

G) *Mezatan* en misa: **Jesusen...** 372-1 ta 385-8.

H) *Niri* a mí I. 36-21 eta 46-2. Leitzan *niri* esaten omendute.

I) *Obeto obeki*-ren ordez **Jesusen...** 196-4.

J) *Zugana* I. 49-15, *Jesus onagana* III. 149''33, *gugandik* III 174-27, *guganatzen* III. 182-2. Napafoan askok *zuregana*, *Jesus onarengana*, *guregandik*, *gureganatzen...* esan oi dute. Bizkaieraz *gan* onen auretik bein ere ezta *en* edo *re* posesivo ori sartzen. *Gan* onezaz *Morfologian* 304,-5,-6 gañen oñaldetan zerbait esan zan.

K) *Efege auei* «a estos reyes» esan-bearean, Bizkaieraz bezala, *eñege onei* dio I. 253-36.

L) *Adituez osterontzean* fuera de lo oído. I. 68''10. Bizkaian *osterantzean* esan oi da. Iztegian ere Mendibururen beste esakera eder bat ageri da: *Jan-goikoz osterontzeko gauzak* cosas distintas de Dios (III. 107-27).

M) *Aurtasun loiaren ondotik etoñi zen nere gaztetasun loiagoa* I. 45''20. *Loia*-ren ordez *zikiña* esaten da Napafoan ta Gipuzkoan, erderazko «sucio» adierazteko. Beste bi itz oriek *aurtasun* ta *gaztetasun* lenago aztertuak daduzkagu.

§ 4. Aipagañi deritzaiet Mendiburenganikako esakera auei:

A) *Aldian aldikoa egin dut nik* III. 56''22.

B) *Ematen nizun nik zuri emanalean* os daba yo a vos cuanto se podía dar. II. 306-26. (V. *ala* en el Diccionario).

Z) *Anitz eta agitz geiago* I. 54-2.

D) *Aseak izan bear dute*. II. 140''8. Gure egun auetan norbait *izan bear dira* idazten asi zan eta yañaitzaile zintzo asko izan ditu. Ikusi onetarako **Morfologia Vascan** (259-24...), *aseak izan bear dira* baiño arauzkoago dela *aseak izan bear dute* esatea.

E) *An eñan zion norbaitek Jesus nekatu maita-gañari berari* II. 328<sup>o</sup>9. Ar ditzagun emen Morfolo-giatik (223-3) itz auek: el artículo que se junta al inten-sivo de tercer grado *ber* se dice también con la pala-bra: en vez de *Jainko* o *Jaungoiko berak* lemos y decimos *Jainkoak berak* (Joannat. *Sainduen* 55-1), *Jaungoikoak berak* (Añib. *Esku-lib.* 17-4) el mismo Dios... lo cual sucede también con elementos decli-nativos aplicados al pronombre intensivo. *Nire onta-sunean berean* «en mi misma bondad» se lee en el su-plemento del N. T. de Leizarraga (10-2) y *harenganik beraganik* de aquel mismo (Ibid. 98-16). Mendiburuk noizean beinka ânzten zuen irakaspén au, onelako esakera akasdunak eratzeko; *Jangoikotasun beraren bizitza* III. 146-13.

F) *Zer gerta ere* por lo que pudiera suceder II. 137<sup>o</sup>29. Bizkaian bi eratara belariratu zait esakera au: *zer yazoko* edo *zer yazoko bere ta zer yazoan*.

G) *Dena dela* sea como fuere III. 49-31. Iztegian batu nuen euskalki askotako esakeratxo au. Gipuz-koako Goieñin Bizkaiko *dana dala* esan oi da.

H) *Badakit ezdela eder* ya sé que no sienta bien **Jesusen...** 241-5. *Oñenbat balio duen Bihotza erosi ta nere egiteko* para comprar y hacer mío el corazón que tanto vale **Jesusen...** 86-6.

I) *Ongi zatoz* os avénis I. 287<sup>o</sup>10.

J) *Gure Jaun etorkizuna* nuestro futuro señor I. 159-7. *Morfologian* ere bada onen antzeko adibide bat (111-25).

K) *Ezdabaida batean* en un momento III 134<sup>o</sup>32.

L) *Lenen gain* sobre los anteriores I. 40-35.

M) *¡Egiaren añaña!* ¡qué asombrosa verdad! I. 48<sup>o</sup>31. Erderakada baten ondoan aipatu zan au.

N) *¡Bat ere!* erderaz ni uno, *bat ere ez-en or-*

dezko esakera da. Bizkaieraz ostera esakeratxo oni dagokion *bape* (*bat-bere* uldua) erderazko «alguien, persona de importancia» bezalatsu erabili oi dugu: *bape dan gizonak eztau olangorik egin bear. Zerbait dan gizonak eta bape dan gizonak* bat dira.

*Ñ)* *Onez* a buenas II. 386-30. *Onean* ta *onez-on* ta *onez onean* alde askotan zabal dira.

*O)* Noizbait *ona nola* esan beaŕean *ara nola* irakuriaren (I. 2-2) ederki darakuskigu Mendiburuk amaretatik bederatzitan itz erakusle auen iru mailak. *Zer gerta ere, ona ni prest zuk nai dezuna gaur egiteko* I. 28''29. *Ora nola zijoan gure Jesus maitagaŕia* II. 313''33. *Ora*ko *ari oriek* II 62''28. *Onen* otz egoteko para estar tan fríos. III. 72''16—*Onenbat* su biziren bazteŕean III. 72''17—*Ez ofen gogoŕak* no tan duros I. 40-20.

*P)* *Ezdedila ustel atera oraingo nere ustea* que no salga fallida mi idea de ahora. I. 175-18.

*R)* *Nonbait* sin duda. Ona emen esakera osoa: *nonbait lan andia da zuek eskutartean dakartzuen oraingo lana* II. 290''32. Bi leŕo bĕrago esakera polit au dakusku: *¡nola ere!* erderazko ¡claro está! bezalatsukoa.

*S)* *Eznazue zuek ez sinistuko ni*, no me creeréis vosotros a mí. II. 312-1. *Eztidazue neri sinistuko* esan oi du Gipuzkoan eŕiak. Mendibururena ordea obetzat, esakera jatoŕagotzat dadukat.

*T)* Izen bikoitz-zale utsa zan gure aŕetikoa. Irukoitzak ere baditu «nombres compuestos» auen artean. Ona adibide bat edo bi: *gurutze astun luzearekin jaiki-erori zerabiltela edo iltzez esku-oĩnak zulatuz edo burdinezko lantza gogoŕarekin bularbihotzak uŕatzen ziozkatela* III. 133''2. *Nere ezpain-mihi-ahoak* III. 332-8. (Ikus *Morfología* 414-15).

*Tx)* Erderazko «todo, todos» euskeraz bear beza-la adieraztea arazo neketsu samarra da. Mendiburuk bezain egoki lan au betetzen duen idazlerik ezta-ki- baxartxo bat oteden. Aipatu ditzagun bere adibide batzuk, bat edo beste lenago ere lan onetan erakutsi izan aŕen. **Nazan hau aingeruz inguratua** todo (yo) ro- deado de ángeles: Il. 234"2. **Makurtasunez... nintzan au betea** todo (yo) lleno de imperfecciones: Il. 73"15 — **Beazunez zena mindua** agriado todo él de hiel III. 22-21 — **Barkatu behar dituzu diranak** tenéis que per- donar todos I. 29-3. Bere **Jesusen biotzaren**-libu- ruan beste auk dakartzki: **garanak** todos nosotros 339-7 (**garenok** askozaz jatorago), **gaurgero zurea nai dut izan, nazana** en adelante quiero ser todo vuestro. Liburu au gure egunetan argitaratu zuen az- koitiar Aranank esakera au etzuen ongi ulertu, nere ustez beintzat. Bere elaztaldian onela dakuskigu itz oriek **gaurgero zurea nai dut izan nazana** en adelante quiero vuestro lo que he sido. **Zentzunik** ere eztu.

Bilboko gelune (estazio) baten, Atxurikoan, aŕi zurizko gizon baten bēko aldean itz auk ageri dira: **Danen aurka**. «En contra de todos» esan nai zuen esakeratxo orēn egileak eta «en contra de los que es» atera zitzaion. Mordoŕokada au euskera jatorēz one- laxe adierazi diteke: 1.º, **guzien (guztien) aurka**, 2.º, **ororen aurka**, 3.º, **ziranen aurka**.

Ona nik ere, gaztetxo nintzalarik, **Andra Maria Begoñakoari** zer kanta-arazi nuen:

*Tokitxu bana,*  
*Ama laztana,*  
*or goion gertu bageuko,*  
**danok pozaren,**  
*goratzearen,*  
*gengokez noznai ilteko.*

Ona zenbat eratarra esan ditezken erderazko «todo» ta «todos» *izan* aditza bitarteko delarik.

- 1.<sup>a</sup> Todo estoy mojado **nazan au bustirik nago.**
- 2.<sup>a</sup> Todo estuve inquieto **nintzan au artega nengoan.**
- 3.<sup>a</sup> Todo estás nervioso **azan ori urduri ago.**
- 4.<sup>a</sup> Todo estuviste tranquilo **intzan ori artetsu engoan.**
- 5.<sup>a</sup> Todo está dispuesto **denau gertu dago.**
- 6.<sup>a</sup> Todo **denori...** (Se entiende todo ese...).
- 7.<sup>a</sup> Todo **dena...** (Todo ello).
- 8.<sup>a</sup> Todo estuvo muy bien **zenau oso ongi zegoen.** (Me valgo de flexiones de Mendiburu).
- 9.<sup>a</sup> Todo **zenori...** lit. eso que era.
- 10.<sup>a</sup> Todo **zena...** lit. lo que era.
- 11.<sup>a</sup> Todos estamos aquí **garanok emen gara.**
- 12.<sup>a</sup> Todos estuvimos allí **giñanok an giñan.**
- 13.<sup>a</sup> Todo está usted pesaroso **zaran ori damutua zaude.**
- 14.<sup>a</sup> Todo estuvo usted animoso **ziñan ori gogotsu zeunden.**
- 15.<sup>a</sup> Todos estáis contentos **zaraztenok pozik zaudezte.**
- 16.<sup>a</sup> Todos estuvisteis alegres **ziñaztenok alai zeundezten.**
- 17.<sup>a</sup> Todos (ellos) están aquí **diranak emen daude.**
- 18.<sup>a</sup> Todos (esos, éstos) están con salud **diranok osasunez daude.**
- 19.<sup>a</sup> Todos (ellos) estaban conmigo **ziranak nerekin ziran.**
- 20.<sup>a</sup> Todos (éstos o esos) estaban en casa **ziranok etxean ziran.**

¡Ogei esakera! ¡Guziok eñiarenak eta or-emenka

esanak eta entzunak! Eta au gora bêra askok, idazle geienak ere bai, «todo» amabikoitz ori beti *dena* edo *dana* esan oi dute eta «todos» zortzikoitza, bakoitza bailitzan, beti *denak* edo *danak*.

§ 5. *Aurizki*, *artizki* ta *atzizki* (prefijos, infijos ta sufijos) batzuk Mendiburuk nola darabilzkiezen gogoz ikusiko edodute irakurleak. Aurizkirik (aipatzekorik beintzat) bat ageri da: ez aurizkia. Morfologian onelako ezdun itzik amasei irakur ditezke: *ezarian* disimuladamente... *ezizen* apodo... ta abar (94-32...). **Otoitzgai**-etan beste bi auek dautza: *hitz ezleun bi eñaten* III. 172"27. (*Ezleun* au ta *latz* bat dira). **Juez ez-zuzen Pilatos** (II. 377-20).

Artizki-artean ere bat bakaña ar diteke aipagaritizat: *dan*. Ona gai polit onezaz lenagotik irakatsia: (este infijo) se usa sólo en ablativo y con vocablos que designan tiempo. En muchas comarcas y tal vez en algún dialecto entero (nos lo dirá el cuestionario cuando sea recogido) está hoy desgraciadamente casi en estado fósil. Se han podido recoger estos ejemplos: *berladanik* desde luego, *aitzinadanik* de antemano, *lendanik* desde antes... beste amabi itz ageri dira *Morfología Vasca* (300-13...). Mendiburuk iru auek dakarzki: *Noizdanikakoa* I. 8-19, *oraindanik* III. 168"36, *bartanik* III. 54"32. Yar ditzagun emen ere liburu artako itz auek: «Es lástima que digamos *gaurtik*, *atzotik*, *biartik*, *noiztik*... cual si fueran vocablos de seres locales, como *ortik*, *nondik*, *emendik*, *goitik*... etc. (*Morfología Vasca* 301-11).

Azter ta erakuts ditzagun orain **Otoitzgaietako** atzizki agerienak.

1.º **Ar.** *Lendanik* esana dago (*Morfología Vasca* 228-20), en los dialectos AN y L se usa el afijo *ar*, pospuesto al infinitivo nominalizado, para denotar la idea «a punto de». *Iltzear* a punto de morir, *lertzear*

a punto de estallar. En los mismos dialectos y en BN se usa, y quizás más, *er* pospuesto al mismo infinitivo: *egiter* a punto de hacer, *efaiter* a punto de decir, *iltzer* a punto de morir. ¿Vendrá de *egitera*, *efaitera*, *iltzera* a hacer, a decir, a morir? Ona Mendibururen adibide batzuk: **galtzear** *nituen* II. 127-8, *okabilka lertzear diote...* *aurpegia* II. 309'4, *naigabez itoztear zitzaion...* II. 351'10, *an erotzear zen* II. 359'14, *azot-ukaldiz iltzear nindutenetik* II. 370-10. Ar-dun beste itz bat dakar: *kaltear*. ¿Eriarena oteda? Ona bere itzak: *etzen ez oñela kaltear gelditu Tobías gaztea* II. 152-34. *Onen kaltear ez gelditzeagatik* I. 5'33. Toursko Iztegian Mendibururen *kaltear* ta Axularen *kaltiar* biak ageri dira.

2.º *-ei*. Ona Mendibururen itz polit batzuk: *Jesusek askotan eman diela eriei osasuna, goñei adiera, itsuei ekustea, mutuei hizketa ta ñiei bizitza* II. 325'7. Gipuzkeraz, ango Eriakizundiak dionez, lau eri soiletan esaten da *gizonei* a los hombres (Bedayon, Zumañagan, Elosun ta Usurbilen), beroge ta amazpitan *gizonai*.

3.º *-gin*. Atzizki onezaz ona *Morfología Vascak* (76-8) diona: «también se agrega a nombres y denota persona agente, como todos los sufijos de este segundo grupo de derivativos nominales». Adibide asko ageri dira an: *oialgin* pañero, *labagin* hornero, *langin* operario, *lugin* agricultor, *zurgin* carpintero, *argin* cantero... ta beste batzuk; baina Mendibururen *begiragin* bezalakorik bat ere ez. ¿Eriarena oteda? Ona bere adibidea: *anbat ango begiragin gogofen artean* entre tantos crueles espectadores de allí III. 24-5.

4.º *-giro*. Atzizki oni bi zentzun ematen dizkio eriak: temperatura ta tempero: *bidagi* 1.º, (G) tiempo bueno para andar; 2.º, (AN) estado del camino;



*edagi*ro (AN, G, L), *edangi*ro (L) tiempo que ocasiona sed. *Edagi*ro nonbait soineko naiz belararak edatzeko, irautzeko, zabaltzeko giroa ere bada. Mendiburuk, Tours-ko Iztegian oartu zenez, beste zentzun auek ere ematen dizkio: manera, traza, especie: *gizagi*ro ori esa manera de hombre II. 325-32, *konziliagi*ro *gaizto bat* una especie de concilio malvado II. 290-23, *eragi*ro *ain itxura txarekoan* en una tan impropia manera de llevarle II. 314-18, *soldadutzafen erako jendagi*roak II. 362-24, *Jesusen azkeneko nekagi*ro ori II. 363-16, *zure langi*ro *erebes onekin batean* III. 240-24, *beste eguraldigi*ro *gaisto*ak III. 270-22. Onetan Mendibururen idaztankera enuke eredutzat, yaraigaritzat, erakutsiko.

5.º -ka. *Morfologian* ageri dan adibide baten antzera — *pelotaka edera* hermoso partido de pelota (236-13)—Mendiburuk *ka* adverbial izatetik «derivativo nominal» egin zuen: *oraindano*ko *orien eskukak*, *listukak*, *iletirakak* las bofetadas, escupitajos, estirones de pelo que hasta entonces hicieron esos II. 357-11.

6.º -ki, erderazko «-mente». *Morfologian* lo tienen todos los dialectos a excepción del B» esan nuen. Sirvele de tema un adjetivo o algún raro sustantivo en sentido adjetival. En dialecto B hace sus veces el sufijo -to, pero formando menor número de palabras. Adibidetzat ogeitik gora itz erakutsi ziran. Bi dakarzki Mendiburuk an eztiranak: *baldanki* abandonadamente I. 364-8 ta *ufikalki*. Au ordea ezta ez eriarren ez arauzko ez euskerazko. Ona bere itzak: *¿nola gelditu zara... orain zauden eran? ta nola orenbat zikintasunez ingurutua ta oren ufikalkia?* Azken-itz au egun aietan norbaitek eratua bidezten. Eriak *erukari*, *ufikari*, *dolugafi* ta besteren bat esaten ditu erderazko «miserio, miserable» adiarazteko, ez ordea *ufikalki*.

Lentxeago *urikalti* aipatua izan da. ¿*Urikalti* hura ta *urikalki* au bat otedira? Ez, aita baten semeak bai, baina bana: *urikalti* misericordioso ta *urikalki* miserable izateko sortu zituen Mendiburuk; ez bata ez beste ez tira ordea bizi, zori onean eñiak ez titu beretu.

7.º -ko, «derivativo de tiempo» dela esanez eta beronen zentzuna erderazko «durante» dela gaineratuz, ikus diteke atzizki au *Morfologian* (121-8). Ango adibide bat *Mezakoan* askotan aipatzen digu Mendiburuk: *Hau ematen zaionean edo Mezakoan* III. 168"8. *Zuen afaritakoan* mientras vuestra cena II. 316"21.

8.º -lako. Atzizki onezaz au esan zan **Morfologia Vascan** (361-12), «2.º, significa *de que* cuando le sigue un nombre o pronombre». Bizpairu adibide eman zizkigun Mendiburuk:..... *didalako ustean* en la idea de que me ha de..... II. 323"2; ..... *dezakezulako uste osoan* en la plena convicción de que podéis..... II. 322"21.

9.º -naz darabil Mendiburuk, Bizkai ta Zuberoar batzuk bezala, -nez-en ordeaz (V. **Morfologia Vasca** 368-22): *San Bernardok dionaz* según dice San Bernardo III. 357"24, *berak egiñikako gauzak adirazten dutenaz* según lo manifiestan cosas hechas por él I. 58"16.

10.º -netan. *Nean* admite plural y es *netan* «cuando, las veces que» erakutsi zan **Morfologian** (367-23). An ageri den adibidea Mendibururena da. Askotan erabili zuen atzizki eder au: *jolasdunekin arkitzen diranetan* I. 43-14, *aldarteak ematen dionetan* I. 35"16, *niganatzen ziñanetan* las veces que solías venir donde mí I, 194-5, *komuniatzen denetan* las veces que comulga III. 236-33.

11.º -sko ta -skote. Emezortzi itz ageri dira *Morfologian* (206-11) -sko ori dutenak: *arainsko, be-*

*lusko*... ta abar; beren artean Mendibururen bat: *ilunsko* «algo triste»; *lodisko* ere badakar (III. 24'7). *-skote* dunak bi dautza liburu artan, Oyartzuañari ikasiak: *gorskote* algo sordo III. 202'27 ta *andiskote* grandecito III. 255'15. Ona bestetxo bi; *zikinskote* algo sucio III. 172-27 ta *eriskote* algo enfermo III. 328'8.

12.º *-tako*. *Tzat* atzizkia azaltzean itz auek esan ziran *Morfología Vascan* 246-28): «es elemento figurativo o hipotético que equivale a una de las muchas acepciones de la proposición «por». Mendiburuk *tzat* au aldiz onelaxe erabiltzen du, aldiz ordea *tako* artzen du beronen ordz. *Ona non gatozen zenbait presentekin Eñegetzat hau eta geren Jainkotzat eza-gutzera* I. 254'5—*Eñege erotako* artzen *zutela* III. 352-5—*Ontzat artzen dio* III. 383-30—¿*llerazi obendundako, obenen pitsik ere ezduela?* II. 336'24. *Morfología Vascak* 246-36 *tzat*-en ordeztak nonbait esaten dela darakus: *baserikotzak* por aldeano (*Per. Ab.* 117-7), *eskuerakutsitzak* como muestra de agradecimiento (*Lar. Test.* 235-22). Mendiburuk ere *orelakoentzak* dio «para los como ese» I. 271-28.

13.º *-tasun*. «Mendiburu, dio *Morfologiak* (17-9) que tan hábilmente llegó a manejar el idioma, tuvo el curioso capricho de hacer sustantivo el sufijo derivativo *-tasun*. *Gauza bakar, bakar bat dira Jesusen bi tasun oriek* (III. 156-4) Bere urrena Ubillos-ek noizbait orelaxe erabili zuen: *tasun oriei dagozten gauza guziak* (201-12). *Tasun* au atzizkitzat artuz itz beñi polit bat edo beste ere eratu zituen Mendiburuk. Ona bat ..... *zarantasan aren alde*..... II. 320-23. Badu Mendiburuk *tasundun* beste itz beñi polit bat ere, berak eratua dirudiena: *zertakotasuna* el fin, el motivo III. 142'26.

14.º *-tzekotan*. *Oiek zuei begiratzekotan* en

caso de mirar esos a vosotros II 186''1. Onelako esakeretan atzizki onek erderazko «a condición de» maitago adiarazten du (Ikus *Morfología Vasca* 377-1).

15.º -z, por medio de. Zentzun onezaz eztiot erriari z atzizkia bein ere entzun. Erriarenak dirudite ordea Mendibururen iru adibide auek: *¿zenbat aldiz deitu dizu zere Jangoiko maitagañiak, bein izar oitatik bataz bein besteaz? ¿Cuántas veces os ha llamado vuestro amable Dios ya por medio de una ya por medio de otra de esas estrellas? I. 246''4. ¿Nori nik hitz egiñen diot, dio Jangoiko maitagañiak Jeremias Profetaz? ¿A quién hablaré yo, dice el amable Dios por medio del Profeta Jeremías? I. 249''30. Zere Aitak Isaiasez zuri emanikako izena el nombre que os dió vuestro Padre por medio de Isaias. I. 282-28.*

§ 6. Bere izpeñiak (neologismoak) erakusteko asmoa ere banuen, baina itz auek beste askok egindakoen ondoan noizbait argitaratuak izango direlako, naiago izan dut nere lan luze oni amaizat berak idatzitako zeapen (descripción) eder au erakutsi.

«Ezi bageko zaldi bero bizi bat bezala da gaizkiz gaizki dabilen bekataria. Lotzen edo itsasten bazaizka zaldi bero ezigabeari zenbait mandeuli, edo ekusten baditu bera atzitu edo arapatu naiez dabiltzan gizonen batzuek, ematen dio bertatik lasterari ta irintziari, sartzen da lenbait len bere lafartean, sartzen da erketan, sartzen da urean, edo gizon orien eskuetatik edo eulien ortzetatik libratzeko, ona dela deritzan edozein zokotan edo tokitan; ta gizon orien eskuetatik iges egiteagatik ezdu beiratsen malkortegira, ezdu begiratsen itofokira edo ezuren auts-bidētara; ta naiz autsi ta naiz ez aldi orietan bere beso-zankoak, igesia ta igesia baizik ezdu gogoan zaldi ero ezibageak (1).

R. M. AZKUE-K.

Bilbon 18-III. 1927.

(1) Otoitzgayak. III. 205''13...